

**National Library of Thailand
Bangkok, 2002**

All rights reserved.

**No part of this CD may be reproduced,
stored in a retrieval system or transmitted in any form
or by any means, without prior permission from
the National Library of Thailand**

หอสมุดแห่งชาติ ขอสงวนสิทธิ์

ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด ที่ปรากฏอยู่ใน CD นี้

ไปทำการคัดลอก หรือวิธีการอื่นใดเพื่อจำหน่าย จ่ายแจก

ก่อนได้รับอนุญาต

ประชุมปกนวนั้ ภาคที่ ๑

นิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง

(ที่เรียกกันมาว่าเรื่อง ๑๒ เหลี่ยม)

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้หญิงตลับ สุรวงศ์วัฒนศักดิ์ ท.จ.,

เมอบชอ พ.ศ. ๒๔๖๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุมปกรณัม ภาคที่ ๑

นิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง

(ที่เรียกกันมาว่าเรื่อง ๑๒ เหลี่ยม)

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้หญิงตลับ สุรวงศ์วัฒนศักดิ์ ท.จ.

เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

รูปท่านผู้หญิงตลับ สว่างศรีวัฒนศักดิ์ (โต นุนนาค) กับบุตรธิดา

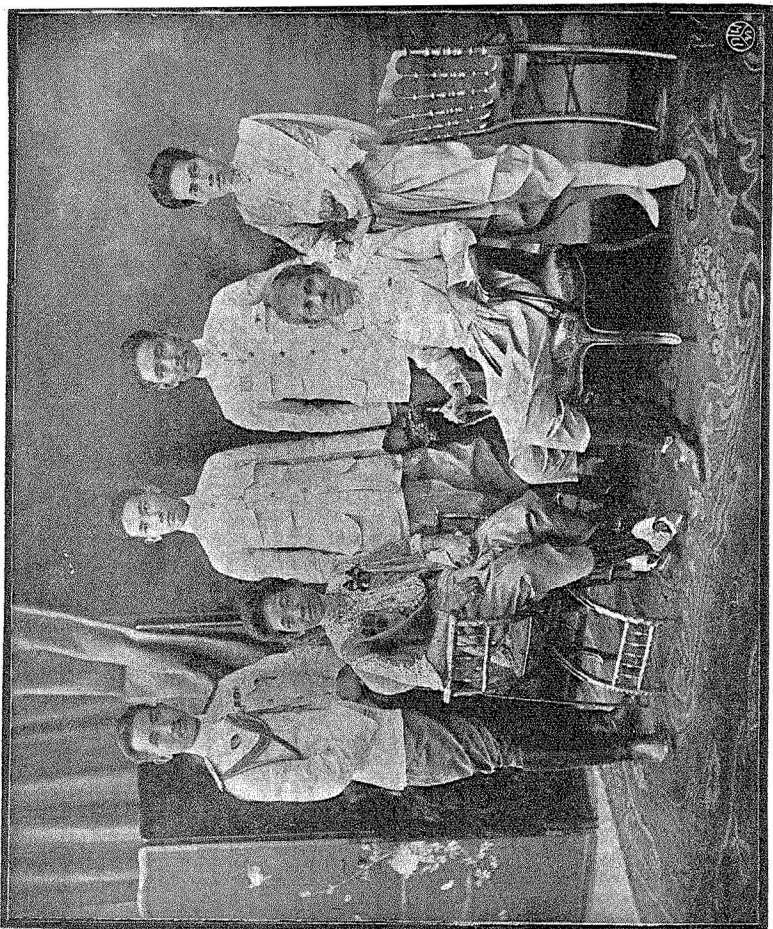

รูปยืน พระยาสุรวงศ์วิวัฒน์ (เตยม), นายจำเริญ (เตม),

พระยาสุรวงศ์ประวัติ (เต็น), เสียน,

รูปนั่ง เจ้าจอมเลียม รัชกาลที่ ๕, กับท่านผู้หญิงตลับ,

คำนำ

นายพลตรี พระยาสุรवंศวิวัฒน์ (เตียม บุนนาค) ผู้ช่วย
สมุหราชองครักษ์ มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระ
นครว่า พร้อมใจกันน้อง ๆ จะใคร่พิมพ์หนังสือเป็นของแจกในงานพระ
ราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงตลับ สุรवंศวิวัฒน์ศักดิ์ ผู้มารดาสักเรื่อง ๑
ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือในหอพระสมุด ฯ ให้พิมพ์ ขณะ
นั้นประวาลเวลากรรมการพิจารณาบรรณนิทานโบราณ หมายว่าจะพิมพ์เป็น
หนังสือประชุมปกรณ์ขึ้นอีกสักพวก ๑ เช่นเดียวกับประชุมพงศาวดาร
แลประชุมลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ได้พิมพ์อยู่ ข้าพเจ้าชวนให้พิมพ์
หนังสือนิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง ซึ่งได้จัดไว้เป็นภาคที่ ๑ ใน
ประชุมปกรณ์ บุตรธิดาของท่านผู้หญิงตลับเห็นชอบด้วย จึงชำระ
ต้นฉบับแล้วจัดการพิมพ์ให้ตามประสงค์.

เรื่องตำนานของหนังสือนิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่องมีมาอย่าง
ไร แจ้งอยู่ในคำอธิบายที่พิมพ์ไว้อีกแผนก ๑ ในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่อง
ประวัติของท่านผู้หญิงตลับ สุรवंศวิวัฒน์ศักดิ์ก่อน.

(๒)

ประวัติท่านผู้หญิงตลับสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์

ท่านผู้หญิงตลับ เป็นธิดาคนใหญ่ของพระสพรรณสมบัติ (ถมยา
ไอศณานนท์) เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๔ ปีเถาะสัปตศก
พ.ศ. ๒๓๙๘ เมื่ออายุได้ ๓๐ ปีท่านผู้หญิงอ่วมสุวรรณศรีวัฒนมารดาเจ้า
พระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์มีความรักใคร่ชอบพอกันไปเลียง จึงได้คุ้นกับ
เจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์มาแต่ยังเยาว์อยู่ด้วยกัน ครั้นเจ้าพระยา
สุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ไปศึกษาณประเทศยุโรปกลับมา ได้มาพบปะกันเมื่อ
เป็นหนุ่มสาว ความที่คุ้นกันมากพาทให้เกิดสมรักใคร่กัน ท่านผู้หญิง
อ่วมจึงขอต่อบิดา แล้วยกให้เป็นภรรยาเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่เมื่อเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ยังเป็นนายพันตรี
ที่พระอมรวิสัยสวเขต ยังค้ำการกรมทหารปืนใหญ่ ท่านผู้หญิงตลับ
ได้ร่วมทุกข์อยู่ด้วยกันกับเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ นับเป็นแม่เจ้า
เรือนแต่นั้นมาจนตลอดอายุของสามี มีบุตรธิดาด้วยกัน ๙ คน ถึง
แก่กรรมเสียแต่น้อย ๔ คน อยู่มาจนเติบใหญ่ ๕ คน คือ.

ที่ ๑ บุตรชื่อนั้น ได้เป็นท้าวพระยาสุริยานวงศ์ประวัติ รับพระ
ราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้า สำหรับพระภรรยา
พระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ แลเป็นตำแหน่งปลัดมณฑลปัตตานี แต่ถึง
อนิจกรรมเสียก่อนมารดาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

ที่ ๒ ธิดาชื่อเลียบ

ที่ ๓ บุตรชื่อนั้น ได้เป็นท้าวพระยาสุวรรณศรีวัฒน รับพระ
ราชทานพานทอง เป็นนายพลตรีทหารบก รับราชการตำแหน่งผู้
ช่วยสมุหราชองครักษ์อยู่ยั้งยืน

(๓)

ที่ ๔ จิตาขอเลียม ถวายตัวทำราชการฝ่ายในในรัชกาลที่ ๕ ได้
เป็นเจ้าจอมรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดัตติยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน
ที่ ๕ บุตรขอเต็ม ได้เป็นที่จ่าย รับราชการอยู่ในกรมมหาด
เล็กขนิ.

อันเรื่องประวัติของสตรีที่เป็นแม่เจ้าเรือน คนภายนอกมักจะรู้
แต่ส่วนข้างเลียบ เช่นครุฑฤๅสุริยสุร่าย ฤๅทะเลวิเวทกับสามี การ
จึงได้ ไก่กั้งแพรวหลาย แต่ส่วนข้างคั่นนี้มิใคร่จะปรากฏแก่คนภาย
นอก เพราะธรรมดาแม่เจ้าเรือนที่มีวิชาฉลาดไม่หนักไปในอคติ
ย่อมประพฤติรักษามารยาตสัมมาคารวะ อย่างโบราณเรียกว่าเป็นข้าง
คั่นหลัง ให้สามีนำนักรักษาเกียรติยศของสามี ถึงจะสามารถ
ประกอบกิจเป็นกำลังของสามีสักเพียงใด ก็มีใครจะให้ปรากฏแก่ผู้
อื่น แม่เจ้าเรือนที่คั่นเป็นเช่นนั้น จึงยากที่คนภายนอกจะล่วงรู้เรื่อง
ประวัติได้ ก็แต่หลักฐานอันเป็นทางที่จะสังเกตมีอยู่ในประวัติของสกุล
ดังเช่นที่เจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์อยู่ด้วย กันมากับท่านผู้หญิงคล้อยตั้ง
แต่ยังมีถ้านั้นตรเป็นผู้น้อย ค่อยเจริญรุ่งเรืองด้วยกันมาโดยลำดับ จน
สามีได้เป็นที่เจ้าพระยาภรรยาก็ได้เป็นท่านผู้หญิง เป็นใหญ่ในสกุลวงศ์
อันก่อกำเนิดเกียรติยศแลศฤงคาร ชื่อนี้ถ้าโดยเฉาะตัวก็ควรนับ
ว่าท่านผู้หญิงคล้อยเป็นภรรยาคู่ที่ประการ ๑ อีกประการ ๑ ท่านผู้หญิง
คล้อยมีบุตรธิดาหลายคน ได้บำรุงเลี้ยงแลฝึกสอนมาจนเติบใหญ่
ที่ควรทำราชการก็ได้ทำราชการมีเกียรติยศดังตัวได้ทันตามารดาเห็น
ทุกคน ชื่อนี้ก็ควรนับว่าท่านผู้หญิงคล้อยเป็นมารดาที่ดีด้วยประการ ๑

(๕)

อีกประการ ๑ ในเวลาเมื่อเจ้าพระยาสุรสงครามคึกคัก มีชีวิตรอกคึกคัก
ฤาเมื่อดงอสังกรรมแล้วก็ ท่านผู้หญิงคล้อยอยู่ในสัตรีมัยนาคคึกคัก
ผู้หนึ่ง ซึ่งมีผู้ชอบพอมากทั้งเจ้านายขุนนางแลบุคคลชั้นอื่น แม้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงคุ้นเคยชอบพระราชอิริยาครุฑมาทั้ง ๒
รัชกาล ได้พระราชทานเครื่องยศท่านผู้หญิง แลเครื่องราชอิริยาภรณ์
จุลจอมเกล้าฝ่ายในชั้นที่ ๒ มาแต่รัชกาลก่อน ข้อนี้ควรนับว่าเพราะ
ท่านผู้หญิงคล้อยเป็นมิตรที่ดีด้วยอีกประการ ๑ ความ ๓ ข้อที่กล่าว
มาว่าเป็นเกียรติคุณของท่านผู้หญิงคล้อย คือว่าเป็นภรรยาที่ดี เป็น
มารดาที่ดี และเป็นมิตรที่ดี ข้าพเจ้าเชื่อว่าบรรดาผู้ที่ได้รู้จักคุ้นเคย
กับเจ้าพระยาสุรสงครามคึกคักแลท่านผู้หญิงคล้อยมาแต่ก่อน เห็นจะ
ไม่มีผู้ใดคัดค้าน.

เรื่องประวัติของท่านผู้หญิงคล้อยในตอนเมื่อสามถึงอสังกรรมแล้ว
คนภายนอกพอรู้ชื่อความได้วันถึงนี้ ด้วยท่านผู้หญิงคล้อยต้องรับ
ภาระธุระปกครองครอบครัวแลบ้านเรือนของสามต่อมา ได้รับ ความ
ลำบากในชั้นแรกไม่น้อย เหตุด้วยเจ้าพระยาสุรสงครามคึกคักถึง
อสังกรรมโดยปัจจุบันนี้ ได้ทิ้งสิ่งเลวเรื่องทรัพย์สินสมบัติ พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงตั้งกรรมการจัดการแบ่งมรดก ข้าพเจ้า
ผู้แต่งเรื่องประวัตินี้อยู่ในกรรมการด้วยผู้หนึ่ง จึงได้ทราบความครั้งนั้น
ได้สนิทสนมท่านผู้หญิงคล้อย ว่าสมควรเป็นผู้ใหญ่ในสกุล ด้วยขอยอม
การที่วงศ์วารของสามไม่เอาเปรียบผู้น้อย เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่เคารพ

(๕)

นับถือของบรรดาบุตรธิดาภรรยาอัน แลอนุภรรยาของเจ้าพระยาสุรวงค์
วัฒนศักดิ์ก็ต่อมากลอลอคาบของท่านผู้หญิงตลับ.

ตั้งแต่เจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์ถึงอสัญกรรมแล้ว ท่านผู้หญิง
ตลับนิยมแต่บำเพ็ญกุศลทานการกุศล มิใคร่จะไปสู่ที่สมาคมตั้งแต่
ก่อน แต่กิจธุระอันใดที่ได้รับภาระสืบมาจากสามี ดังเช่นการทนบำรุง
บุตรภรรยาของเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์เป็นต้น ท่านผู้หญิงตลับ
มิได้ทอดทิ้งจนตลอดอายุ อนึ่งเมื่อเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์ยังมี
ชีวิตอยู่ ได้รับเป็นตำแหน่งมรรคนายกวัดประยูรวงศาาศ อันเป็น
วัดสำหรับสกุล ครั้นเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์ถึงอสัญกรรม พระสงฆ์
วัดประยูรวงศาฯ ขอให้ท่านผู้หญิงตลับเป็นมรรคนายก ก็ยอมรับ
หน้าที่นั้น ทำการบำรุงพระอารามแทนสามีต่อมา ได้ชวนชวายทำ
การปฏิสังขรณ์พระอุโบสถแลพระมหาสถูปวัดประยูรวงศาฯจนสำเร็จ
ทั้ง ๒ อย่าง.

ท่านผู้หญิงตลับช่วยเรอวังมากกว่า ๒ ปี ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๕
มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔ คำณวนอายุได้ ๖๗ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงพระอนุสรคำนึงถึงความชอบความดีแลความสามัคคีของเจ้า
พระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์กับท่านผู้หญิงตลับที่ได้มีมาแต่หนหลัง จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโกษฐ์ให้ประทับศพเป็นเกียรติยศ
กำหนดจะได้นำการปลงศพในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ นี้ มีพิธีทำบุญ
ที่หน้าศพณบ้านเรือนในวันที่ ๒๕ ที่ ๒๖ ธันวาคม ครั้นวันที่ ๒๗ เวลา
๕ นาฬิกาหลังเที่ยง จะพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงตลับที่เมรุวัด

(๖)

ประยวงศาว่าค สันเนอความตามเรื่องประวัติท่านผู้หญิงคล้ายเพียง
ท่าน.

กรรมการหอพระสมุด ฯ ขออนุโมทนาทุกศุขบุญวาสน์ทักษิณานุปทาน
ซึ่งบรรณาธิการได้พร้อมใจกันบำเพ็ญการกุศลปลงศพสนองคุณท่านผู้หญิง
คล้ายสรวงศ์วัฒนศักดิ์ ผู้มารดา ด้วยความกตัญญูกตเวที แลได้
พิมพ์หนังสือเรื่องนั้นให้ได้อ่านกันแพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายผู้
ได้รับสมุคเล่มนั้ไป คงจะพอใจแลอนุโมทนาด้วยทั่วกัน.

กจ ๑๖ ๑๗๓๕/๑๗๓๖ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

(๗)

สารบัญเรื่อง

อธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม	หน้า (๘)
เรื่องพระเจ้ามามุนไปเยี่ยมศพพระเจ้าเนาวสว่าง	หน้า ๑
นิทานที่ ๑ เรื่องพระเจ้าฟาริคุนหาโลหิตเด็กเป็นกระสายยา	หน้า ๗
นิทานที่ ๒ เรื่องพระเจ้าหุมายนคิดเก็บภาษีผลพืชิม	หน้า ๑๐
นิทานที่ ๓ เรื่องพระเจ้าสันหยันยิงเด็กโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อ	หน้า ๑๓
นิทานที่ ๔ เรื่องพระเจ้ายหรามตั้งคนคดเป็นเสนาบดี	หน้า ๑๔
นิทานที่ ๕ เรื่องสัตว์เตรณาร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเนาวสว่าง	หน้า ๑๘
นิทานที่ ๖ เรื่องพระเจ้าเนาวสว่างพิพากษาทรัพย์แผ่นดิน	หน้า ๒๑
นิทานที่ ๗ เรื่องพระเจ้านันสรพระภรรณทั้ง	หน้า ๒๓
นิทานที่ ๘ เรื่องพระเจ้ายินนุเลียงลูกโจร	หน้า ๒๖
นิทานที่ ๙ เรื่องพระเจ้านันทิมยอมให้พระเคียรเป็นทาน	หน้า ๓๐
นิทานที่ ๑๐ เรื่องพระเจ้าวเรทินชาพิพากษาโทษพระราชาบุตร	หน้า ๓๔
นิทานที่ ๑๑ เรื่องพระราชากุมารพน้องเวนราชสมบัติกัน	หน้า ๔๒
นิทานที่ ๑๒ เรื่องแปลงรสผลมะม่วง	หน้า ๔๖

อธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม

นิทานพวกนี้เป็นนิทานแขก จะเรียกชื่อเรื่องหนึ่งชื่อในภาษาแขก ว่ากะไรหาทราบไม่ แต่ไทยเราเรียกกันมาว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” เข้าใจว่าได้ต้นฉบับเดิมเข้ามาแปลเป็นภาษาไทยแต่เมืองกรุงศรีอยุธยา ยังเป็นราชธานี ชื่อนี้รู้ได้ด้วยสำนวนที่แปลเป็นสำนวนโบราณ และมีหลักฐานอีกอย่างหนึ่ง ที่หนังสือเรื่องนั้นในหอพระสมุดฯ มีฉบับตัวทอง ของหลวงศรีวิศาลที่ ๓ มีบานแพนกปรากฏว่าอาลักษณ์เขียนเมื่อ เดือน ๗ ปีชวดจัตวาศก พ.ศ. ๒๓๒๕ อันเป็นรัชพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จปราบดาภิเษก แต่มีได้กล่าวถึงการที่ แปลไว้ในบานแพนก จึงเห็นว่าเป็นหนังสือเรื่องที่เคยถือกันมาแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยา เพราะเป็นนิทานสภาสัตว์ด้วยราชธรรม จึงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นฉบับหลวงเก็บไว้ ใกล้พระองค์สำหรับจะได้ทรงสอยสวนได้ โดยง่าย แลหนังสือเรื่องนั้นนอกจากฉบับหลวงยังมีฉบับอื่นอีกหลาย ฉบับ ส่อให้เห็นเป็นหลักฐานประกอบกับข้อความที่กล่าวมา ควร เชื่อได้ว่าแปลแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี.

แต่หนังสือเรื่องนี้จะได้นำแต่แขกชาติไหน แลได้นำในรัชกาล ใดนั้น ข้าพเจ้าได้แต่คาดคะเนตามเค้าเงื่อนที่มอญบ้าง คือในตำนานตนเอง สังเกตคัมภีร์นิทานว่าด้วยครั้งพวกอิหร่านมีอำนาจปกครองทั้งประเทศ เปอรเซียแลประเทศอิรักรวมกัน เป็นเรื่องนิทานทางอินเดียก็มาบ้าง ลากเลาจะเป็นของพวกแขกชาวเปอรเซียรวบรวมแต่งขึ้น ชื่อที่นำมา ถึงประเทศนี้นั้น มีเค้าเงื่อนในพงศาวดาร ว่าเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระ

(๘)

พระนารายณ์มหาราช พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียได้แต่งราชทูตเข้ามายังเมืองไทย โดยประสงค์จะให้มาเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์ฯ ให้เข้ารับศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างพวกฝรั่งเคยพยายามเกลี้ยกล่อมจะให้เสด็จเข้ารับศาสนาคริสต์ ทั้งทูตเปอร์เซียเข้ามาครั้งนั้นคงจะพาครุฑาจารย์ที่ชำนาญศาสนาและราชธรรมทางประเทศเปอร์เซียเข้ามาด้วย บางทีจะนำหนังสือเรื่องนั้นเข้ามา แลสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้โปรดให้แปลออกเป็นภาษาไทยในครั้งนั้น เหตุด้วยหนังสือเรื่องนั้นว่าด้วยราชธรรมเป็นพื้น ไม่สั่เกี่ยวแก่ศาสนาจึงรักษาไว้เป็นแบบฉบับสืบมา.

ในหนังสือเรื่องนี้มีศัพท์ที่แปลแปลกลิ้งในนิทานเรื่องที่ ๕ ศัพท์หนังสือให้เห็นว่าแปลมาเก่าแก่ คือเรียกสัตว์อันเกิดแต่แม่กับพาประสมกันว่า “แม่” สัตว์อย่างนั้นเรียกกันในชั้นหลังว่า “ล่อ” ที่เรียกว่า “แม่” ไม่เคยเห็นเรียกในหนังสือเรื่องอันเลย ยังมีศัพท์อื่นๆ ในนิทานเหล่านี้ ที่พอจะค้นหาหลักฐานได้ก็หลายศัพท์ ได้ว่านไปรเฟสเซอร์ เซเคส บรรณาธิการใหญ่ในหอพระสมุดฯ สอบในพงศาวดารประเทศเปอร์เซียได้ความอธิบายดังนี้.

ชื่อในนิทานนำ

พระเจ้ามามน Mahmud เป็นพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ในราชวงศ์ คัคเนวิก ทรงราชย์เมื่อราว พ.ศ. ๑๕๑๔

พระเจ้าเนาสวาน Nushirwan เป็นพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ในราชราชวงศ์สัสสนิก ทรงราชย์เมื่อราว พ.ศ. ๑๐๗๔

เมืองบักดัด Baghdad เป็นราชธานีประเทศอิรักกับนี้

เมือง มะดาวัน Mada'in (แปลว่านคร) คือ เมือง สเติลฟัน อยู่ข้างใต้เมืองบักดัด

(๑๐)

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๑

พระเจ้าฟารุดิน Faridun พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์เปอร์เซีย

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๒

พระเจ้าฮูมาเยน Humayun พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์มองโกลใน
อินเดีย

เมืองบฏราฐ Gujarat เมืองในอินเดีย

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๓

พระเจ้าสินหยัน Shahryar พึงนามพระเจ้าแผ่นดินในคัมภีร์เรื่อง
อาหรับราตรี

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๔

พระเจ้าบะห์ราม Bahram พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ทรงพระนาม
นัมหลายองค์ องค์ที่มเกยรติมาก เสวยราชย์เมื่อราว พ.ศ. ๘๖๓

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๕ ถึง ๖ ซักก็ทดสอบแล้วบ้าง สอบไม่ได้ความ
บ้าง

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๗

พระเจ้ามันสุร Mansur พระเจ้าแผ่นดิน เปอร์เซียในราชวงศ์
ลัสนิก ทรงราชย์เมื่อราว พ.ศ. ๑๕๐๔

พระเจ้ายัมสิด Jamshid พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียราชวงศ์ที่ ๑

พระเจ้าอรุม Roum คือพระเจ้าแผ่นดินที่ครองประเทศเตอร์ก

(๑๑)

เมืองเฮอร์าต Herat อยู่ในประเทศอัฟกานิสถาน
เมืองยเมน Yemen อยู่ในประเทศอาหรับ
ข้อในนิทานเรื่องที่ ๘ สอดไม่ได้ความ เรื่องที่ ๙ ซ้ำกับที่สอบ
แล้วบ้าง สอดไม่ได้ความบ้าง

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๑๐

เมืองฮาราม Haram เป็นชื่อเก่าของเมืองเมกกะ
ข้อในนิทานเรื่องที่ ๑๑ ไม่จำต้องสอบ นิทานเรื่องที่ ๑๒ เป็น
เรื่องขาดก ไม่ต้องสอบ

นิทาน ๑๒ เรื่องนี้ หมอสมิทเจ้าของโรงพิมพ์ทางคอแหลมได้
พิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ แต่ฉบับของหมอสมิทความบกพร่อง
ไม่บริบูรณ์เหมือนฉบับที่มีในหอพระสมุด ฯ อีกประการ ๑ ที่เรียกข้อ
กันมาแต่เก่าก่อนว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” เห็นว่าไม่ชวนอ่าน เสมือน
นามบัตรคำของหนังสือเสีย นิทานเหล่านี้เป็นนิทานของพวกแขกอิหร่าน
แล้วว่าด้วยราชธรรม พิมพ์ใหม่ครั้งนั้นจึงให้ชื่อเสียใหม่ว่า “นิทาน
อิหร่านราชธรรมสิบสองเรื่อง”

นิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง ตอนที่เรียกกันว่าเรื่องสิบสองเหลี่ยม

นิทานพระเจ้าเนาวส์ว่านว่าคินทรงธรรมนั้น ว่าในกาลวันหนึ่ง
สมเด็จพระเจ้ามามนบรมกระษัตริย์ อันผ่านสมบัติอยู่ณกรุงปัตตาค
เสด็จออกนำพระที่นั่ง ครัสต์แก่มุขมนตรีว่า เราได้ ยินผู้เถาผู้แก่
เล่าสืบกันมา ว่าสมเด็จพระเจ้าเนาวส์ว่าน เป็นพระมหากษัตริย์
ทรงธรรมอันประเสริฐ เสวยราชสมบัติอยู่ณเมืองมะดาวัน อาณา
ประชาราษฎรชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัย
อันตราย ครั้นพระเจ้าเนาวส์ว่านเสด็จสวรรคตแล้ว พระเจ้าหรมก
ได้ครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา จึงให้ทำมณฑปบนยอดภูเขาที่ใน
ป่าแวนแคว้นเมืองมะดาวัน ไว้พระศพพระเจ้าเนาวส์ว่านผู้เป็นพระราช
บิดา มณฑปนั้นทำด้วยทองคำประดับเนาวรัตนต่าง ๆ แล้วจารึก
อักษรในแผ่นทอง เป็นข้อบัญญัติแลนิทานทำนองคลองธรรมไว้ใน
มณฑปนั้นทั้ง ๑๒ เหลี่ยม สำหรับพระมหากษัตริย์แลเสนาบดีจะได้
ปรนนิบัติตาม ให้อาณาประชาราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข แลพระมณฑป
นั้นอยู่แห่งใดตำบลใดใครยังรู้เห็นอย่างใด เสนาบดีมุขมนตรีกราบทูล
ว่า เคยได้ ยินแต่เล่าสืบมาต่อ ๆ กันว่า แต่พระเจ้าเนาวส์ว่าน
เสด็จสวรรคตมาจนตรายเท่าบัดนี้ นับตามศักราชได้ ๒๕๐ ปีแล้ว^๑

๑. สงสัยว่าฉบับเดิมจำนวนจะเพียง ๒๕๐ ปี จะเขียนสูญเกินไปสูญหนึ่ง.

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะได้รู้ว่าพระมณฑปซึ่งไว้พระศพนั้น อยู่แห่ง
ใดตำบลใดหามิได้ พระเจ้ามานจึงตรัสแก่เสนาบดีมขนตรว่า พระ
เจ้าเนาวส์ว่านกลิ่นพระญาติวงศ์แล้ว^๑ และเมืองมะดาวินนั้นกษัตริย์
เมืองเรา ควรเราจะไปเยือนพระศพ จะได้แจ้งในอักษรคำซึ่งบัญญัติ
จารึกไว้ นั้น ครั้นตรัสดังนั้นแล้วพระเจ้ามานเสด็จไปเมืองมะดาวิน
ครั้นไปถึงมะดาวินแล้ว ชาวเมืองมะดาวินจึงเอาเข้าโกชนสาธิต
รวงนั้นยาวสองศอก ผลนั้นเท่าผลทขิมมาถวาย ว่าชาวนาโถนา
อยู่ใต้ร่มไม้ไค้กิน พระเจ้ามานจึงสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ว่า เข้าโกชน
สาธิตเป็นแต่เมื่อครั้งพระมหากษัตริย์องค์ใดจึงเคยใหญ่ถึงเพียงนี้ แล
มณฑปพระเจ้าเนาวส์ว่านอยู่ตำบลใด ผู้เฒ่าผู้แก่ให้
กราบทูลว่าอายุข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ จะได้แจ้งในข้อความนั้นหา
มิได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นจะแจ้งในข้อความครั้งนั้นแต่มีอายุหกสิบห้าปี
อยู่ณเมืองปาดันนั้น พระเจ้ามานจึงสั่งให้หาอายุหกสิบห้าปี
แล้วพระเจ้ามานจึงตรัสถามอายุหกสิบห้าปีว่าอายุมากน้อยเท่าใด แลรวง
เข้าโกชนสาธิตเป็นแต่เมื่อครั้งใด แลพระมณฑปพระเจ้าเนาวส์ว่าน
นั้นแจ้งข้างภูเขาย่อมตำบลใด มีอายุหกสิบห้าปีกราบทูลว่าอายุข้าพเจ้าได้
๓๒๐ ปีแล้ว^๒ แลรวงเข้าโกชนสาธิต เป็นแต่ครั้งพระเจ้าเนาวส์ว่าน
วาทินทรงธรรม แต่เมืองมะดาวินไปถึงเขาพระมณฑปอยู่นั้นเป็นทาง
๑๕๐๐ เส้น เธอสร้างพระมณฑปนั้นบนภูเขาสูงถึง ๓๗๐ เส้น ภูเขา

๑ ความในฉบับตัวทองของหลวงจีนตั้งแต่ก่อนไป.

๒ สงไสยว่าที่ถุจะเป้น ๑๒๐ ปี

นั้นมีธารน้ำไหล พระมณฑปนั้นทำด้วยทองคำประดับด้วยเนาวรัตน์
สว่างรุ่งเรืองอยู่ในภูเขาอันประจกกลางวัน แลพณพระมณฑปนั้นคายน
ไปด้วยแผ่นเงิน แลเมื่อพระเจ้าหรรษะโกศลสวรรคตนั้นให้สมทบทาง
เสีย พระเจ้ามามนจึงสั่งให้ช่างศิลาไปด้วยมอขายหยัก ให้ไปตัด
ทางแต่พอทรงม้าเสด็จไปได้ มอขายหยักก็เอาช่างศิลาไปตัดทางตาม
รัชสั่งสำเร็จแล้ว เข้ามากราบทูลแก่พระเจ้ามามนฯ เธอเสด็จทรงม้า
พระที่นั่งไปด้วยมอขายหยักกับมนตรี ๓ คน มหาคเล็กคน ๑ เป็น ๖ คน
ด้วยกันทั้งพระองค์ แลให้วิฬทังนั้นอยู่แต่นอกภูเขาซึ่งสมทบทางไว้นั้น
แล้วพระเจ้ามามนตรัสว่าพระเจ้าเนาวสว่างเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรง
ธรรม เราจะลงจากหลังม้าเข้าไปจึงจะควร ทรงพระราชดำริห์แล้ว
เท่านั้น ก็เสด็จลงจากม้าเข้าไปจนถึงพระมณฑป เห็นประตูเหล็ก
ปิดอยู่

แลในบานประตูเหล็กนั้นจารึกไว้ด้วยทองคำว่า มนุษย์นั้นมีแก้ว
๕ ดวง ดวง ๑ คือแก้วปัญญา บำรุงแก้วนั้นให้ประหยัด คัศตรแก้วนั้น
คือ โมโห ดวง ๒ นั้นคือแก้วความรู้ บำรุงแก้วนั้นคือมริยัต คัศตรแก้วนั้น
คือ (อะไรความในฉบับขาค) ดวง ๓ นั้นคือแก้วความอาย บำรุงแก้วนั้น
คือมานะ คัศตรแก้วนั้นคือมาตคาม ดวง ๔ นั้นคือแก้วความซื่อ บำรุง
แก้วคือสัจ คัศตรแก้วนั้นคือตาย ดวง ๕ นั้นคือแก้วอิฏฐ บำรุงแก้วนั้นคือ
ถศาคา คัศตรแก้วนั้นคือโลก ๑ ว่าถ้าผู้ใดทำการชั่วจะไ้ชั่ว ถ้าผู้ใด
ทำชอบจะไ้ดี ทชอบ

๑ อธิบายแก้ว ๕ ดวง ความในฉบับเห็นจะวิปลาศด้วยคัดลอกกันต่อ ๆ มา
ได้สอบฉบับที่มีอยู่ในหอพระสมุด ฯ ถึง ๓ ฉบับก็เป็นอย่างเดียวกัน.

ครั้นพระเจ้ามามนทรงพระอักษรนั้นแล้วมีข้า ทานผลักยาน
 ประตู่ๆ นั้นก็เปิดออก จึงเสด็จเข้าไปถึงพระมณฑป เห็นม่านนั้นผูก
 เป็นสายย่นไว้ เขาพระหัตถ์ไปต้อยม่านๆ นั้นก็หลุดลง พระเจ้า
 ก็เสด็จเข้าไปในมณฑปนั้น จึงเห็นยานประตู่แลฝานงั้นนั้นแล้วไปด้วย
 ทองคำ แลพระที่นั่งซึ่งไว้พระศพระเจ้านาวสวำนนั้น แล้วไปด้วย
 ทองคำณราษฎรที่กั้นประคับพลอย องค์พระเจ้านาวสวำนนั้นทรง
 เครื่อง เสด็จอยู่บนพระที่นั่งคชเป็นอยู่ พระเจ้ามามนจึงไปบนนอพระเจ้า
 นาวสวำนตามเคารพ แล้วเปลื้องพระภษาทรงให้ ใหม่ แลเห็น
 พระองค์สถิตบนประคเป็นอยู่ เห็นแต่พระภักตร์เป็นผ้าหมองอยู่สัก
 หน่อย แลกลิ่นยาซึ่งแพทยานเมืองมะดาวินประกอบทาพระองค์ไว้ นั้นมี
 กลิ่นหอมประหลาดๆ จะเปรียบด้วยกลิ่นอันใดมิได้มี จึงพระเจ้ามามน
 เอาเครื่องหอมไปทาพระองค์แล้ว เขาพระภษาซึ่งเอาไปนั้นทรงให้ ใหม่
 จึงเห็นแผ่นทิมซึ่งจารึกไว้เป็นอักษร ๕ ประการห้อยไว้ตรงหน้า
 พระภักตร์นั้น ประการ ๑ ว่าโลกมิไค่เย็น ชอบให้ประหยัดความชั่ว
 จึงจะได้ความชอบ ๒ ประการนั้นให้ ผู้มีบัณฑิตก็โอบอ้อมเอนดูอย่า
 ชุ่มเหงผู้อยู่ในบังคับ ผู้อยู่ในบังคับนั้นก็ให้เกรงกลัวผู้มีบรรดาศักดิ์
 ๓ ประการนั้นว่าบพุงเขาบานเมืองมาไว้ ในบังคับก็ดี ใ้ชื่อว่าครอง
 อยู่ไปไค่ชั่ววันนิคร ชอบให้ทำความดีจะได้เป็นเสียบไปภายภาคหน้า
 ดีกว่า ๔ ประการนั้นว่าถ้าจะทำดีทำร้ายเท่าใดๆ ก็จะได้เท่าที่ทำ
 นั้นแล ๕ ประการนั้นว่าพระมหากษัตริย์ประคกันไม่อันสถิต แล
 ราษฎรประคกรากไม้ ถ้าแลรากไม้นั้นมคปลวกกิน ต้นก็เหี่ยวแห้ง

พลันล้ม ถ้าแลวจากนั้นมคปลวกมีไคเขียดเขียน คั่นนกชนสจะ
ยังยืนเป็นผลสืบไป

อนึ่งอำมรงค์อยู่ที่นิ้วพระหัตถ์ขวานั้น ๔ วง จารึกเป็นอักษรไว้
๔ ประการ ประการ ๑ ว่าถ้าจะลงโทษแก่ผู้ใดในบังคับนั้นแต่พอสมควร ให้ไปตรวจมาก ๒ ประการนั้นให้ตรึงถึงทักขิวัณษา
น้อยจึงอยู่ในบังคับ ๓ ประการนั้นว่าถ้าอายุจะยืนอยู่สักพันยอกดี อย่า
ให้ล้มซึ่งความตาย ๔ ประการนั้นว่าอันผู้อยู่ในพิภพนี้ตั้งแต่ผู้ ที่ไปรค
ให้น้ำใจมนุชน

แลพระอำมรงค์ซึ่งใส่ในนิ้วพระหัตถ์ซ้ายนั้น ๔ วง จารึกเป็นอักษร
ไว้ว่า เป็นพระมหากระษัตริย์นั้นอย่าล้ม ๔ ประการนี้ ประการ ๑
ให้ทรงธรรม ๒ ประการนั้นตั้งแต่งผู้จะเป็นเสนาบดีนั้นให้มีปัญญาซึ่ง
ต่างพระเนตรพระกรรณได้ ๓ ประการนั้นว่าให้บำรุงพระศาสนาให้รุ่ง
เรือง ๔ ประการนั้นว่าถ้าผู้ใดจะกราบทูลด้วยเนื้อความสิ่งใด ๆ (ฟัง)
ให้ต้องแท้แล้วจึงตรัสสั่ง

แลแผ่นทับทิมซึ่งผูกข้อพระหัตถ์ขวานั้นจารึกไว้ว่า (๑) ถ้า
จะใช้การสิ่งใด ๆ ให้ใช้คนผู้มีปัญญา (๒) ถ้าจะทำการสิ่งใดอย่าทำ
ใจเร็ว (๓) ถ้าจะไปทางใดให้ดูทางซึ่งจะกลับมาได้นั้น (๔) ถ้า
จะเจรจาสิ่งใดไปถูกยาก่อนแล้วจึงเจรจา

แลจารึกไว้ในบทมราชฎกอยู่ข้อพระหัตถ์ซ้ายนั้นว่า ถ้าเสนาบดี
ทำมิได้ มีความชอบแก่พระมหากระษัตริย์นั้น ๔ ประการ ๆ ๑ มิได้เอาใจ
ใส่แก่ราชการ ๒ ประการนั้นว่าเห็นแต่จะไต่ปลัดทองเงิน ๓ ประ

การนั้นอุบายแก่เพื่อนกัน & ประการนั้นสิ่งใดไม่ควรนำมาทำ (ทั้งนี้ไม่ควรชบเลียงให้มียศศักดิ์)

แลในแผ่นดินพระมณฑปนั้นจารึกไว้ว่า (๑) ถ้าผู้ใดทำผิดอย่าให้ทำผิดตอบ (๒) ถ้าจะทำการอันใดให้ประกอบด้วยอริยาครีบนั่นอันจะเป็นความชอบแต่พระมหากษัตริย์จะได้สืบพระชันษานั้นมี ๔ ประการ ๑ ทรงธรรม ๒ ประการทำบุญแก่ผู้มีศีล ๓ ประการนั้น (ทำ) ทานผู้แก่ผู้แก่ & ประการให้ทานกระษากวรรณิกด้วยศรัทธา

อนึ่งไปมิได้กลับมามี ๓ ประการ ๑ วาจาซึ่งออกไปแล้วมิได้กลับคืน ๒ ประการอายุล่วงไปแล้วมิได้กลับคืน ๓ ประการนั้นตายไปแล้วมิได้กลับคืนมา

อนึ่งพระมหากษัตริย์จงแพทยา ราชวรทั้งปวงประจักษ์หนึ่งผู้ช่วย ๆ นั้นหวังจะใคร่แจ้งโรคแต่แพทยา ถ้าแพทยามีผู้ช่วยบอกอาการ ที่ไหนจะประกอบยารักษาโรคหาย ให้เร่งคิดประจักษ์หนึ่งพระเจ้าสุไลมานผู้เป็นพระมหากษัตริย์ราชเจ้าอันสูงใหญ่อันมหาประเสริฐ ได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า ฐาษาสัตว์ทั้งปวง แต่มนต์หนึ่งมาพ้องยังเอาธรรม เหตุว่าทรงธรรม ฉะนั้นมนุษย์นี้กรวยักษ์มารสิ่งสัตว์ทั้งปวงอยู่ในบังคับ

อนึ่งพระมหากษัตริย์ทรงธรรมแต่ครั้งหนึ่ง จะได้อานิสงฆ์ยิ่งกว่านโมการพระพุทธเจ้าหนึ่ง แลทรงธรรมนั้นประจักษ์ราชเทยงฟ้าแลดินยังขึ้นด้วยทรงธรรม พระมหากษัตริย์อันทรงธรรมนุ่งสูงกว่าฟ้า ใหญ่กว่าพิภพ ฤกว่าพระมหาสมุทร ยิ่งกว่าพระคงคา

แล้ว (พระเจ้ามามน) เสด็จไปทักษิณรอบพระมณฑป ๆ นั้นเป็น
๑๒ เหลี่ยม จารกอักษรไว้เป็นนิทานทุกเหลี่ยม

นิทานเรื่องที่ ๑

(เรื่องพระเจ้าฟาริดุนหาโลหิตเด็กเป็นกระสาบยา)

เหลี่ยม ๑ นั้นจารกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
หนึ่ง ทรงพระนามพระเจ้าฟาริดุน เป็นพระมหากษัตริย์อันมหา
ประเสริฐ มีเมืองขึ้นเป็นอันมาก พระเจ้าฟาริดุนนั้นอยู่ในตำบอง
คลองธรรม อาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุข พระเจ้าฟา
ริดุนนั้นประชวรพระโรคในทรวง แพทย์ยาประคบพระโอสถถวายให้
เสวยเท่าใด ๆ พระโรคนั้นก็มิคลาย แพทย์ยาผู้หนึ่งจึงกราบทูลว่า พระ
โรคนี้จำจะประคบพระโอสถด้วยโลหิตเด็กอายุแต่ ๑๒ ปี เมื่อจะประ
กอบพระโอสถนั้น ให้เอาเด็กมาเชือดคอต่อน้ำพระที่หนึ่งจึงจะได้โลหิต
ร้อน ๆ ละลายพระโอสถนั้นให้พระองค์เจ้าเสวย พระโรคของพระองค์
จึง (จะ) คลาย ถ้ามิได้ประคบพระโอสถนั้นพระโรคนี้จะมากไป
ครั้นพิน ๓ เดือนพระองค์เจ้าจะถึงสวรรคต พระเจ้าฟาริดุนได้ฟังแพท
ยากราบทูลดังนั้น จึงสั่งให้เอาทองคำเท่าผลพีกบรรทมมา ให้ไป
ค้ำขึงร้องยาวแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดมีบุตรอายุ ๑๒
ปีจะแตกทองเท่าผลพีก จะเอาบุตรนั้นไปเชือดคอกเอาโลหิตประคบ
พระโอสถถวาย มนตร์วิเศษดังนั้นแล้วจึงเอาทองบรรทมหลังมา ไป

คนของรองยาวถึง ๖ วันแล้ว ผู้ใดจะยอมให้บุตรหามิได้ ครั้นถึง ๗
วัน หญิงคน ๓ นำใจฉกรรจ์ออกมาขอร้องให้หยุดอยู่ที่นั่นก่อน หญิง
นั้นจึงไปบอกผู้ว่าราชการเมืองถึง ๘ คน ยากจนอย่าอันใดจะเลี้ยงบุตร
มิได้แล้ว ผู้ว่าราชการเมืองจึงลงใจด้วย จึงรุ่งเช้าขอมือเด็กนั้นมา
ส่งให้แล้วรับเอาของนั้นไป แลเด็กนั้นก็ร้องไห้ วิงวอนแก้อบิดามารดา
เท่าใด ๆ ก็มีไต่ฟัง แลผู้เอาทองไปแลเด็กนั้นก็พาเอาเด็กนั้นไปส่งให้
แก่แพทย์แล้วเอาเงินความกรวยทูลแก่พระเจ้าฟ้าวรคินว่าไต่เด็กนั้น
มาแล้ว

พระเจ้าฟ้าวรคินจึงสั่งให้หาเสนาบดีกาฎผู้พิพากษามาพร้อมกัน
ให้ไปดูกันว่าแพทย์จะเอาโลหิตเด็กนั้นไปประกอบพระโอสถถวายเราแลโรค
เราจึงจะคลาย ถ้ามีประกอบด้วยโลหิตเด็กโรคเรามาคลาย ถ้ามี
ไต่ส่วยพัน ๓ เดือนเราก็จะถึงแก่สวรรคต แลให้เสนาบดีกาฎไปดู
ว่าเด็กนั้นมีไต่ มีโทษผิด จะฆ่าเด็กเอาโลหิตประกอบโอสถนั้น
จะเป็นบาปบุญคุณโทษเป็นประการใด จึงเสนาบดีกาฎผู้พิพากษาไปดู
พร้อมกัน (แล้วทูล) ว่า ซึ่งจะฆ่าเด็กอันหาโทษผิดมิได้นั้นจะเป็น
บาปกรรมนัก แต่ทว่าบัดนี้มิได้จะฆ่าเสียเปล่า เหตุว่าจะประกอบพระ
โอสถถวายพระองค์เจ้า ให้พระโรคของพระองค์เจ้าหาย จะได้อยู่
ปกเกล้าฯ อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง ให้อยู่เย็นเป็นสุขจะมีให้ มีภัย
อันตรายสืบไป ถ้าแลมีเอาโลหิตเด็กประกอบพระโอสถ พระองค์เจ้าก็
จะถึงแก่สวรรคต แลราษฎรทั้งปวงก็จะเกิดที่มั่งคั่งแห่งพินกันตายเป็น
อันมาก บ้านเมืองก็จะเรรวนมิไต่อยู่เย็นเป็นสุข จะเป็นบาปกรรม

๘
ยิ่งกว่าฆ่าเด็กคนหนึ่งนั้นอีก ควรให้เอาโลหิตเด็กนั้นไปประกอบพระโอสถให้
พระองค์เจ้าเสวยเถิด

ครั้นพระเจ้าฟาริครุ่นได้ยินปฤกษาพร้อมกันกราบทูลดังนี้ พระ
องค์จึงตรัสแก่ผู้พิพากษาแลเสนาบดีทั้งหลาย ว่าถ้าเห็นพร้อมกัน
ดังนี้ก็ตามใจเถิด แลเด็กนั้นเข้าไปถึงหน้าพระที่นั่ง จึงเงยหน้าขึ้น
ดูอากาศแล้วยิ้มหัว ว่าเหวี่ยงพระผู้ให้ยังเกิดชีวิตข้าพเจ้ามานั้นยอม
ตายแล้วฤๅ ซึ่งจะให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียทั้งนี้ ข้าพเจ้าหาที่จะเห็นมิได้
แล้ว จะให้ข้าพเจ้าไปร้องฟ้องแก่ท่านผู้ใดอีกเล่า พระเจ้าฟาริครุ่น
เห็นเด็กยิ้มหัวแล้วร้องว่าดังนี้ จึงตรัสถามเด็กนั้นว่า บัดนี้ตัวจะถึงแก่
ความตายแล้ว ตัวไม่กลัวฤๅ ตัวยิ้มหัวด้วยเหตุอันใด เด็กนั้น
จึงกราบทูลแก่พระเจ้าฟาริครุ่นว่า ข้าพเจ้ามาคิดเห็นหลากหลาย ธรรมเนียม
บิดามารดาที่บุตรยอมเสียรักษามีให้บอกเสียจนขาดหนามได้ ถ้าว่า
บุตรนั้นช่วยเจ็บเป็นประการใด ๆ บิดามารดาปริณิณาชีวิตข้าพเจ้าแล
ตายแทนบุตรนั้นได้ บัดนี้บิดามารดาข้าพเจ้าเห็นแก่ทองเท่าผลพิกรัก
ยิ่งกว่าตัวข้าพเจ้า จึงส่งตัวข้าพเจ้าให้มา แลพระองค์เจ้าก็โปรดข้าพเจ้า
จึงสั่งให้เสนาบดีแลท้าวปฤกษา (ครั้น) ปฤกษากว่าให้ฆ่าข้าพเจ้าเอา
โลหิตประกอบพระโอสถสำหรับพระโรคของพระองค์เจ้า ข้าพเจ้าก็ยัง
ถือใจอยู่ว่าถึงเสนาบดีท้าวปฤกษาแล้วก็ตาม พระองค์ทรงธรรมอยู่มั่นคง
เห็นจะโปรด (ประทานชีวิต) ข้าพเจ้าอยู่แล้ว พระองค์เจ้าก็มีได้
โปรดข้าพเจ้า พระองค์ก็มารักแต่ชีวิตของพระองค์ แลข้าพเจ้า

หาที่จะเห็นมีได้แล้ว เหตุอันข้าพเจ้าจึงยอมหัว รำภูกถึงพระผู้ให้
 ยังเกิดตัวข้าพเจ้ามาว่า ทรงพระบัญชาสร้างฟ้าแลดินให้มนุษย์แลสิ่ง
 สัตว์เกิดในโลกทั้งหลายแล้ว แลให้ยังเกิดโรคสิ่งใดๆ ก็ยอมให้ยัง
 เกิดยาสำหรับรักษาโรคนั้นไว้ทุกประการ แลเหตุใดโรคของพระองค์
 แต่เท่านั้นมีได้ยังเกิดยาสำหรับ (รักษา) พระโรคด้วย แลให้ยังเกิด
 ข้าพเจ้ามานำเภาะจะให้ประกอบพระโอสถรักษาโรคของพระองค์เจ้าจึง
 จะคลายฤๅ ข้าพเจ้าคิดนั้นข้าพเจ้าจึงอดขมิได้ แลพระเจ้าฟ้าดิน
 ครั้นได้ยินได้กรายทูลนั้นก็ว่าฟังในพระไทย แลจึงตรัสแก่เสนา
 ทั้งปวงว่า พระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรงธรรมจะเอาโลหิตเต็กนั้นประกอบ
 พระโอสถมาเสวยนั้น ถึงว่าโรคเราจะคลายก็ดี อันว่าความตายนั้นก็
 มีได้พ้น แลการซึ่งจะทำทั้งนี้ก็จะเลื่องฤๅอยู่ชั่วพระจันทร์พระอาทิตย์
 แลเราทรงธรรมมาแต่ก่อนนั้นจะพลอยเสียไป ถึงว่าโรคเรามีคลาย
 จะถึงแก่สวรรคตก็ตามบุญเราเกิด

ครั้นตรัสดังนั้นแล้ว จึงโปรดพระราชทานเสอผ้าทองเงินแก่เด็ก
 นั้น แลก็ปล่อยเต็กนั้นเสีย ในทันใดนั้นพระโรคของพระองค์ซึ่ง
 เปนในพระทรวงนั้นก็หายไป ด้วยพระเจ้าทรงธรรมโปรดเต็กนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๒

(เรื่องพระเจ้าหุมาขุนคิดเก็บภาษีผลทับทิม)

เหลียม ๒ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
 หนึ่ง ชื่อสมเด็จพระเจ้าหุมาขุน เสวยราชสมบัติณเมืองบุศรา เธอ

ทรงม้าเสด็จไปประกาศข่าวกับบรรพต ไปบอกน้ำหาน้ำจะเสวยมิได้
 พบพวกลูกทิมจึงหยุดม้าตรัสถามผู้เฒ่านายสวนนั้นว่า น้ำมีฤๅเรา
 จะชอกกินบ้าง ผู้เฒ่านายสวนบอกว่าน้ำไม่มี ๆ แต่ทิม ถ้าท่านจะ
 กินเชิญท่านเข้ามาในที่ศาลาเถิด เราจะบีบน้ำทิมให้กิน พระเจ้า
 หมายนก็เสด็จเข้าไปนั่งที่ศาลา แลนายสวนนั้นจึงปลิดเอาทิม
 มาลูกหนึ่งใส่ในผ้าขาวแล้วบีบน้ำได้เต็มชาม ส่งให้พระเจ้าหมายน
 เสวย ๆ แล้วจึงตรัสถามผู้เฒ่านายสวนว่า ทิมนี้เสียอากรฤๅหามิได้
 ผู้เฒ่านายสวนบอกว่าทิมนี้มีได้มีอากรแต่ก่อนมา แลซึ่งมีอากรนั้น
 แต่ที่ไร่ฉันจะไถ อื่น ๆ พระเจ้าหมายนจึงตรัสถามว่า ทิมสวน
 นชายไถ บัลดะเท่าใด นายสวนบอกว่าก่อนนชายไถให้ลูกกินเหลืออยู่
 เปนทอง ๓๐๐ สลึง พระเจ้าหมายนคิดแต่ในพระทัยว่า สวนทิม
 มีอยู่ในแคว้นแคว้นนั้นมากอยู่ ถ้าจะเรียกเอาอากรทิมสิบลดหนึ่งก็
 จะไ้ไปอันมาก แต่คิดในพระทัยนั้นแล้ว จึงให้นายสวนบีบน้ำทิม
 ทิมให้เรามากหนึ่ง นายสวนก็ไปปลิดเอาทิมมาขยต่อหน้าพระ
 เจ้าหมายน เปนทิมถึง ๓๐ ใบแล้วน้ำก็มิได้เต็มชาม พระเจ้าหมายน
 จึงตรัสถามผู้เฒ่านายสวนว่า แต่แรกบีบทิมใบเดียวได้น้ำเต็มชาม
 บัดนี้บีบทิมถึง ๓๐ ใบแล้วน้ำก็มิได้เต็มชามนั้นด้วยเหตุอันใด แล
 ผู้เฒ่านายสวนบอกว่า ท่านเอ๋ยมันแม่น พระมหากษัตริย์เมืองเรา
 คิดจะเรียกเอาอากรทิมแล้ว จึงนำทิมแห้งไปมิได้ถวาย พระเจ้า
 หมายนคิดแต่ในพระทัยว่า เรายัน (คิด) จะเรียกอากรทิม แล
 นำทิมมาแห้งไปดังนี้ ถ้ามิได้เรียกอากรนั้นจะเป็นประการใด พระ

องค์เจ้ามาคิดแต่ในพระทัยว่า   อย่าเลยเราไม่เรียกอากรทัณฑ์มึนแล้ว
 จิ้งจอกผู้แก่ผู้แก่นายสวนว่า   ไปปลิดเอาทัณฑ์มึนมาขี้นคอกใบหนึ่งเถิด
 ผู้แก่นายสวนไปปลิดเอาทัณฑ์มึนมาขี้นคอกได้ น้ำเต็มชามแล้วยังเหลืออยู่อีก
 และผู้แก่นายสวนก็ยิ้มแย้มว่า   ท่านเอียบพระมหากษัตริย์เมืองเรามี
 คิดว่าจะเรียกเอาอากรทัณฑ์มึนแล้ว   จิ้งจอกทัณฑ์มึนออกดังเก่า (เรา) ได้
 ยินธรรมเนียมผู้แก่ผู้แก่เล่าสืบ ๆ มาว่า   พระมหากษัตริย์เมืองใด
 ก็ดี ผลไม้ซึ่งมีได้ มีอากรให้เรียกเอาอากรคั้นไม้นั้นมีสี่เป็นผล รศ
 นั้นก็คล้ายลง อันสิ่งใดเคยเรียกเอาอากรนั้น   ถ้าเรียกให้เหลือ
 (เกิน) ไปกว่าธรรมเนียม   คั้นไม้เรือกสวนไร่นาจะร่วงโรยไป   เห็น
 มากจะไถ่น้อย   รกคั้นน้อยจะไถ่มาก   พระเจ้าหมายนุจิงจอกถามว่า
 เหตุอันใดจึงว่าดังนี้   ผู้แก่นายสวนว่า   ถ้าเรียกอากรมากขึ้น   ผู้จะทำ
 เรือกสวนไร่นานั้นก็ร้างไป   อากรก็ขาดลง   ถัดอากรลงผู้ใดซึ่งเคย
 ทำเรือกสวนไร่นานั้น   เห็นจะได้ภาษีก็ชักชวนกันทำ   แลเคยปลูก
 แต่คั้นหนึ่งสองต้น   ก็ระปลูกขึ้นคนละ ๙ ต้น ๑๐ ต้น   เรียกอากรก็
 จะไถ่มากขึ้นกว่าแต่ก่อน   พระเจ้าหมายนุจิงจอกเห็นจริงด้วย   ในกาลวัน
 นั้นเสนาบดีพลก็มาพร้อมกันณที่นั้น   จึ่งผู้แก่นายสวนรู้ว่าเป้นพระ
 มหากษัตริย์ ก็ตกใจหน้าเผือดไป   พระเจ้าหมายนุจิงจอกแก่เสนาบดี
 ให้แต่งตราคัมทำมิให้แก่ผู้แก่นายสวน   ขรรคาว่อนแคว้นอยู่ในจังหวัด
 นั้น   พระราชทานให้แก่ผู้แก่นายสวนเป็นอันขาดทีเดียว   แล้วพระเจ้า
 หมายนุจิงจอกกลับเข้ามาถึงวัง   แล้วสั่งแก่ชาวพนักงานว่า   สิ่งใดแต่
 ก่อนแต่โบราณมิได้เคยเรียกอากรอย่าให้เรียก   ขนอนตลาดซึ่งเคย

เรียนนั้นให้ลดลงกว่าแต่ก่อน แลชาวพนักงานทั้งปวงก็ทำตามรัชสัง
ครันอยู่มาช่วยสาธการก็ได้มากขึ้นทุก ๆ ปี แลราษฎรทั้งปวงก็อยู่เย็น
เป็นสุข ด้วยพระเจ้าทรงธรรมแก่อาณาประชาราษฎรนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๓

(เรื่องพระเจ้าสันหยันยังเด็กโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อ)

เหลี่ยม ๓ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า อยู่ในกาลวันหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าสันหยันเสด็จไปประพาศเนื้อด้วยพลโยธินาถบ่า แลเด็กเลี้ยง
โคผู้หนึ่งกลัว จึงวิ่งเข้าซ่อนอยู่ในสมุทมนไม้ แลพระเจ้าสันหยันทอด
พระเนตรเห็นซุ่มพุ่มไม้นั้นไว ๆ อยู่ คิดแต่ในพระทัยว่าเนื้อ ชัก
พระแสงเกาทัณฑ์ออกยิงถูกซอกคอเด็กตลอดคอออกไปสิ้นหลัง เด็ก
นั้นร้องมีออกคินอยู่ในสมุทมนไม้ พระเจ้าสันหยันตรัสแก่ทหารว่า เนื้อ
ถูกเกาทัณฑ์ยังคินอยู่ เร่งไปเอามาจงฉับพลัน ทหารซึ่งมาข้างมำ
พระเจ้าสันหยันนั้น จึงไปในสมุทมนไม้ เห็นแต่เด็กต้องเกาทัณฑ์
คินอยู่ จึงยกเอาเด็กนั้นมาถวายแก่พระเจ้าสันหยัน ฯ เห็นดังนั้นก็หยด
น้ำทรงพระกรรแสงหนักหนา แล้วสั่งแก่คนเร็วให้ ไปหาบิดามารดา
เด็กนั้นมาหาณทน์ แลคนเร็วก็ไปเสาะหาพบบิดามารดาเด็กพามาถึง
พระเจ้าสันหยัน ฯ พบบิดามารดาเด็กนั้นเข้าไปณเมืองแล้ว สั่งให้แต่ง
การศพตามธรรมเนียมแล้ว จึงเอาทองคำสูงเท่าพระองค์นั้นแล้ว
เอาพระแสงเกาทัณฑ์ซึ่งทรงนั้นวางไว้บนกองทอง จึงให้ บิดามารดา
เด็กนั้นเข้ามานั่งใกล้กองทอง ก็เสด็จจากพระที่นั่งนั้นไปนั่งลงใกล้

กองทองแล้ว ปราโศปโรคแก่บิดามารดาดีกว่า เราไม่ทันเห็นว่า
บุตรของตัวอยู่ในสุ่มทมิฬ เราคิดว่าเนอ เราจึงเกาทัณฑ์ ไปถูก
บุตรของท่านก็ผิดอยู่แล้ว อย่าให้เป็นกรรมเช่นเราเลย ถ้า
มีเอาโทษ (เราๆ) ให้กองทองสูงเท่าตัวเรานั่น ถ้ามียอมเอาทอง
จะพยายามแทนบุตรของตัว ก็ให้เอาพระแสงเกาทัณฑ์นี้ยังเราให้ตาย
แทนบุตรของท่านเถิด บิดามารดาได้ก็ ยินพระเจ้าสันทันตรัสถึง
นั้น ก็กราบถวายบังคมแล้วทูลว่า อย่าว่าแต่ชีวิตบุตรข้าพเจ้าตาย
ผู้เดียว ถึงชีวิตข้าพเจ้าแล้วทั้งพวกข้าพเจ้าก็ดี ข้าพเจ้าขอถวาย
เสภาเคราะห์ ข้าพเจ้าจะได้ผูกกรรมเวรต่อล่องธลัพระบาทหามิได้
ขอพระชันษาพระองค์เจ้าจงยืนพระบารมียิ่ง ๆ ขึ้นไป จะได้ยกเกล้า ฯ
อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงได้อุบัติเป็นสุข แลพระเจ้าสันทันตรัส
กราบทูลอันวนดังนั้น ก็ทรงพระเมตตาแก่บิดามารดาเด็ก ให้
พระราชทานเสื้อผ้า โปรตพระราชทานตราคมห้าม บรรดาจังหวัด
แคว้นแคว้นซึ่งบิดามารดาเด็กอยู่นั้น พระราชทานให้เป็นอันขาดทีเดียว
แล้วให้ยกเอาทองซึ่งกองไว้นั้นไปส่งให้แก่บิดามารดาเด็กนั้น ยากอยู่ก็
เป็นเศรษฐีสืบไป เพราะพระเจ้าทรงธรรมแก่บิดามารดาเด็กนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๔

(เรื่องพระเจ้าบงกชทรงคนคดเป็นเสนาบดี)

เหลื่อม ๔ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าบงกช ครองสมบัติในเมืองทมิฬ

ไว้พระไทยแก่เราธรรมนตรีให้ว่าราชการบ้านเมืองทั้งปวง แลพระเจ้า
 ยหรรณมิตไ้เอาพระไทยใส่ในราชการบ้านเมือง แลอาณาประชาราษฎร
 หามิไ้ หวังแต่จะให้สบายพระไทยเสด็จไปประพาศเหนือเป็นอัครา
 แลเราธรรมนตรีนันคึกคกขบถต่อแผ่นดิน บังส่วยสาอากรไว้เป็นอาณา
 ประโยชน์ มิไ้เอาเข้าท้องพระคลัง แลเก็บเอาของในพระคลัง
 จำหน่ายเสียเป็นอันมาก แลทำซ่อมแห่งอาณาประชาราษฎรจำของโยย
 คิเรียกเอาพัสดุทองเงิน แลวกัลวราษฎรแต่งคนให้สอกแนม เห็น
 ผู้ใดจะทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวายกล่าวโทษเป็นประการใด ๆ นั้น ก็ให้
 คอยจับเอาตัวผู้นั้นโยยคิจำของไว้แล้วให้รีบเอาพัสดุทองเงินผู้นั้น แล
 แบ่งปันให้แก่ผู้สอกแนมจับมานั้น ราษฎรทั้งปวงกลัวทนมิไ้ ก็แตก
 หนีไปอยู่บ้านอื่นเมืองไกล ครั้นราษฎรร่วงโรยไปแล้ว เราธรรมนตรี
 จึงให้หนังสือส่งพัสดุทองเงินไปถวายแก่พระเจ้าตรุคลิสถาน แลใน
 หนังสือนั้นว่า พระเจ้ายหรรณมิตไ้แต่ทำการขายมิไ้เอาพระไทยใส่ใน
 ขัอราชการบ้านเมือง ราษฎรแตกหนีไปเป็นอันมาก ขอพระองค์เจ้า
 ยกทัพมาช่วยราษฎร ถ้าไ้บ้านเมืองแล้ว ข้าพเจ้าขอถวายเป็นส่วย
 ดอกไม้เงินทอง ครั้นพระเจ้าตรุคลิสถานแจ้งในหนังสือเราธรรมนตรี
 นั้นแล้ว สั่งให้ยกทัพมาตั้งณแดนเมืองหิรันด์ แลเจ้าเมืองนำค่าน
 แต่งทัพออกมาต้านไว้ แล้วยกหนังสือเข้ามาถึงพระเจ้ายหรรณมิตไ้
 แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็สั่งแก่เสนาบดีให้แต่งทัพแล้ว ก็สั่งแก่
 ชาวพระคลังให้จักเสื่อผ้าทองเงินสำหรับพระราชทานแก่ทหารแลราษฎร

ทั้งปวง แลชาวพระคลังกราบทูลว่า เว่าสรวมนตรีเรียกพัสดุของ
 เงินไปเป็นอันมาก แลยั้งนั้นน้อย ทหารแลราษฎรซึ่งจะชำนาญในการ
 ฌวงค์สงครามนั้นก็แตกตันทนไปอยู่บ้านอื่นเมืองไกลมากแล้ว พระ
 องค์เจ้าจะโปรดประการใด จึงพระเจ้ายหรามตรัสสั่งแก่ครุมนตรี ว่า
 ให้ยกพลทหารสียพันไปช่วยหนนทัพเจ้าเมืองนาค่านก่อน กกว่าเราจะ
 คิดราชการสียไป แล้วสั่งแก่เหตายกมนตรีว่า เราได้ตั้งให้เว่าสรว
 มนตรีเป็นผู้ใหญ่ว่าราชการบ้านเมืองทั้งปวง แลราษฎรตันทกตันทนไป
 ด้วยเหตอันใดจึงมิได้ (นำ) เนื้อความกราบทูลพระกรุณา แลส่วย
 สาธารณสิ่งของในท้องพระคลังทั้งนั้น ก็เอาไปทำอันตรายเสีย สั่ง
 แต่เท่านั้นก็เสด็จไปล้อมเนื้อ (ครั้น) ได้แล้วกลับมาถึงกลางทาง
 เทวคาอาเภทให้เห็นเป็นเด็กเลี้ยงแกะจับสุนัขเสียยบยบปลายไม้ แล้ว
 ถลกหนังสุนัขทั้งเป็น แลพระเจ้ายหรามเห็นดังนั้น ก็ตรัสสั่งให้
 ถามเด็กเลี้ยงแกะนั้น ว่าเหตอันใดจึงเสียสุนัขถลกหนังดังนี้ เด็ก
 นั้นจึงกราบทูลว่าเดิมสุนัขตัวนั้น ข้าพเจ้าเลี้ยงแต่เด็กให้กินด้วยนอน
 ด้วยคัมใหญ่ คิดว่ามีได้ลืมนคุณเข้าคุณเกลือก ข้าพเจ้าจึงไว้ใจให้
 ไปเลี้ยงแกะคุมฝูงแกะไปมาทุกวัน แลสุนัขนั้นมิได้คิดถึงคุณข้าพเจ้า
 ไปคยนางเสือ ให้นางเสือหักคอแกะข้าพเจ้ากินทุกวัน แล้วสุนัข
 นั้นไปพลอยกินด้วยฉนั้น จึงข้าพเจ้าเสียสุนัขถลกหนังให้สุนัขทั้งปวง
 คุ สียไปอย่าให้สุนัขทั้งปวงตบียงกันได้ ถ้าข้าพเจ้ามิทำดังนี้
 สุนัขทั้งปวงก็จะตบียงสุนัขตัวนั้น แลแกะข้าพเจ้าก็จะสันไปทั้งฝูง

ครั้นพระเจ้าบรมวงศ์ฯ ยินดีนั้น (ทรงจำ) ไว้ในพระทัยแล้วเสด็จ
เข้ามาเมือง จึงถามเทศาภิบาลว่า เราธรรมนตรีให้การเป็นประ
การไต่ถาม เทศาภิบาลกราบทูลว่า ข้าพเจ้าถามเราธรรมนตรีฯ นึง
เสียมิได้ ให้การเป็นประการใดหาได้ จึงพระเจ้าบรมวงศ์ฯ ทรงพระ โกรธ
สั่งให้จับเราธรรมนตรีจำไว้ แลราษฎรทั้งปวงเห็นเราธรรมนตรีเป็น
โทษแล้ว ก็ชวนกันทำฎีกาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายกล่าวโทษเรา
ธรรมนตรี เนื้อความข้อใหญ่เป็นหลายข้อ จึงพระเจ้าบรมวงศ์ฯ สั่งให้
ล้อมเรือนเราธรรมนตรีไว้แล้ว จึงเอาตัวผู้มชอซึ่งเราธรรมนตรีทำ
ช่มเห่งมาสืบถามว่า เหตุอันใดจึงมาต้องจำจองอยู่ ณ ผู้หนึ่งถวาย
ทูลว่าเราธรรมนตรีทำช่มเห่ง จับเอาหนังสือข้าพเจ้ามาฆ่าเสีย แล้วเก็บ
เอาพัสดุทองเงินของข้าพเจ้าไป คนหนึ่งให้การว่าเราธรรมนตรี ให้
หนังสือแลสิ่งของไปถวายพญาศรีสุทนต์ฯ จึงให้ยกทัพมา ข้าพเจ้า
แจ้งเนื้อความว่าเราธรรมนตรีฯ จึงจับข้าพเจ้าไปโดยคดีจำจองไว้ แล้ว
มีข้อกล่าวโทษเราธรรมนตรีต่าง ๆ เนื้อความข้อใหญ่เป็นหลายข้อ จึง
พระเจ้าบรมวงศ์ฯ สั่งให้รีบเอาทรัพย์สินของ ๆ เราธรรมนตรีนั้น ได้หนังสือ
พระเจ้าศรีสุทนต์ฯ ให้มาแก่เราธรรมนตรี ว่าซึ่งให้ มีหนังสือมาแจ้งเรา
ว่าให้ยกทัพมาช่วยนั้นเราก็ได้ยกพลมาช่วยตามหนังสือนั้นแล้ว ครั้น
พระเจ้าบรมวงศ์ฯ แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว เห็นเราธรรมนตรีเป็นชดแท้แล้ว
จึงสั่งให้ถอดหนังสือข้อใดข้อหนึ่งแต่เกลี้ยงแคะทำแก้สนักขึ้น แล
ให้ ทมิฬของร้องขาวให้ราษฎรทั้งหลายมาดูแลสิ่งของซึ่งเราธรรมนตรีอาย

ขบถ ทำข่มเหงเอาของผู้ใดนั้นก็ให้คืนให้แก่ผู้นั้น แลราษฎรทั้งปวง
ได้ยืนกล่อกันไป แลบัดนี้ซึ่งแตกหนีไปนั้นก็กลับมาพร้อมมูล
ทั้งเก่าแล้ว ออกไปรุกรานข้าศึก ๆ ก็พ่ายแพ้แตกหนีไป แลบ้าน
เมืองจึงอยู่เย็นเป็นสุขหาอันตรายมิได้ ด้วยพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๕

(เรื่องสัตว์เดรณาร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเนาวส่วน)

เหลียม ๕ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ในกาลวันหนึ่ง พระเจ้า
เนาวส่วนถามแก่ราชครูทั้งสี่ว่า เหตุใดเหี้ยวนั้นอายุสั้น นกกระจอก
นั้นอายุยืน พระราชครูกราบทูลว่า เหี้ยวนั้นอายุสั้นด้วยใจโกรธทำ
ข่มเหงแก่เพื่อนสัตว์ แลนกกระจอกอายุยืนเหตุนั้นได้ข่มเหงแก่เพื่อน
สัตว์ นกกระจอกอายุจึงยืน ขอพระองค์เจ้าอยู่ในทำนองคลองธรรม
เถิด พระชันษาพระองค์จะยืน แลพระเจ้าเนาวส่วนเห็นจริงด้วย
จึงหารือแก่ราชครูทั้งสี่ ว่าถ้าราษฎรมีกุศลทุกข ผู้ใดทำข่มเหงแก่
ราษฎร ๆ จะร้องฟ้องแก่เสนาบดีจะให้เอาเนือความกราบทูลแก่เราเถิด
เสนาบดีจะเห็นแก่กันมิได้เอาธุระเนือความผู้ยากนั้นเลย ราษฎร
ทั้งปวงจะได้ความเดือดร้อน ทำไฉนความแค้นของราษฎรจะได้แจ้ง
ถึงเรา ราชครูทั้งสี่ปฤจฉากันกราบทูลว่า อันพระองค์เจ้าตรีเอนด
แก่อาณาประชาราษฎรนั้น ควรด้วยเกล้ากระหม่อมแล้ว บ้านเมือง
จะอยู่เย็นเป็นสุข แลความทรงธรรมก็จะเลื่องลืออยู่ชั่วพระจันทร์พระ
อาทิตย์ แลพรของราษฎรก็จะคำชูพระองค์เจ้าจะปราศจากโรคภัย

พระชันษาของพระองค์เจ้าก็เจียน อันว่าเสนาบดีศัลยชอควรจะต่าง
 พระเนตรพระกรรณได้ จึงจะตั้งให้เป็นเสนาบดี แลซึ่งจะนั่งเอน
 ความของราษฎรเสียนั้นเห็นมีขังควร จึงพระเจ้าเนาวสว่างตรัสแก่พระ
 ราชครูทั้ง ๔ ว่าเราคิดว่าจะให้ทำระฆังแขวนไว้ ถ้าราษฎรมีสุข
 ทุกข์ของพ้องแก่เสนาบดีเห็นแก่กันมิได้เอาธุระ ก็ให้มาชักสายระฆัง
 เราจะได้แจ้งทุกข์ของราษฎรทั้งปวง พระราชครูทั้ง ๔ จะเห็นประการใด
 เล่า แลพระราชครูทั้ง ๔ กราบทูลว่า พระองค์เจ้านึกควรนึกหนา
 แลซึ่งผู้จะทำข่มเหງราษฎรเห็นแก่กันก็จะเกรงกลัว แลราษฎรทั้งปวง
 จะได้อ่อนเย็นเปนสุข จึงพระเจ้าเนาวสว่างสั่งให้ทำระฆังแขวนไว้ ใกล้
 แด่พ่อชักไต้ บินเสียงระฆัง อยู่กาลวันหนึ่งแม่^๑ ของช่างประมกตัว
 หันมาคาบสายระฆังนั้นชัก พระเจ้าเนาวสว่างได้ บินเสียงระฆัง ให้
 คนเร็วออกมาดูเห็นแม่ตัวหนึ่งยังแต่หนึ่งหุ้มกระดูกเท่านั้น ก็หาแรงมิได้
 แลคนเร็วเอาแม่จึงเข้าไปกราบทูลแก่พระเจ้าเนาวสว่าง ๗ เห็นแม่ผอม
 นกจึงตรัสว่า ที่ร้ายจะมีเหตุ ให้ไปสืบเจ้าของแม่นั้นมา คนเร็วไป
 สืบช่างประมกเจ้าของแม่นั้น พาเอาตัวมานำพระที่นั่งแล้วถามช่างประ
 มกว่า แม่^๑ของผู้ใด เหตุอันใดจึงผอมนัก ช่างประมกให้กราบทูลว่า
 แม่^๑ตนเป็นของข้าพเจ้า เค็มแม่หนุ่มอยู่นั้นข้าพเจ้าบรรทุกผ่านหลัง
 ไปมาทุกวัน ข้าพเจ้าปรนให้กินจึงแม่^๑ผอม ครั้นแม่^๑แก่แล้วว่า
 ข้าพเจ้าจึงปล่อยเสียให้ไปหากินเอง จึงแม่^๑ผอมลงฉนั้น ครั้นพระเจ้า

๑ ที่แปลว่า “แม่” ในนิทานนี้ เราเรียกกันทุกวันนี้ว่า พ่อ คือสัตว์อันเกิด
 แต่ม้ากับลาประสมกัน.

เนาวสว่างไต้ทรงฟังก็ตรัสว่า เมื่อแม่หนูมิใช่การปรนให้กินได้ ครั้น
 แม่แก้หาแรงมิได้ช่วยให้ไปหากินเองนั้นมีชอย ให้ช่างประมกเอา
 เข้าแลหญาปรนทุกวันกว่าแม่จะพิดังเก่า แลช่างประมกไต้ยินพระ
 เจ้าเนาวสว่างตรัสดังนั้น ก็ปรนแม่ให้กินทุกวันตามรับสั่ง แหม่นกพิชฌ
 ดังเก่า เนื้อความนเลื่องๆไปว่า พระเจ้าทรงธรรมแต่สัตว์มาฟ้อง
 ยังเอาพระ แลหญิงเฝ้าผู้หนึ่งไต้ ยินดังนั้นก็เข้ามาสำหรับระฆังชัก พระ
 เจ้าเนาวสว่างไต้ ยินเสียงระฆัง จึงสั่งคนเร็วให้ไปดู คนเร็วเห็น
 หญิงเฝ้าคนหนึ่งก็พามาหน้าพระที่นั่ง พระเจ้าเนาวสว่างสั่งให้ถามหญิง
 เฝ้านั้น ว่าผู้ใดทำข่มเหงประการใด จึงมาชักสายระฆัง หญิง
 เฝ้าให้การกราบทูลว่า เสด็จบ้านข้าพเจ้าไต้ อยู่มาแต่ผู้เฝ้าผู้แก้สับ ๆ
 กันมาจนถึงข้าพเจ้า อายข้าพเจ้าไต้ ถึงเพียงนี้ ผู้ใดจะไต้ทำข่มเหง
 ข้าพเจ้าหามีไต้ แลบัดนี้สาธิมนตรีทำข่มเหงทลายเรือนข้าพเจ้าเสีย
 แล้วสาธิมนตรีปลุกเรือนลงที่ขานข้าพเจ้า แลข้าพเจ้าเป็นคนยากจน
 ใครจะเห็นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงนั่งเอนความมาดงเคอนหนึ่งแล้ว
 ยืนข้าพเจ้าไต้ ยินว่า พระเจ้าทรงธรรมแต่สัตว์มาฟ้องยังเอาพระให้
 สำเร็จไต้ จึงข้าพเจ้ามาชักสายระฆังหวังจะให้แจ้งไต้ลของธลัพระบาท
 จึงพระเจ้าเนาวสว่างให้หาสาธิมนตรีมาถาม สาธิมนตรีให้การว่า
 ข้าพเจ้าปลุกเรือนลงที่ขานหญิงเฝ้านั้นจริง ข้าพเจ้าให้เงินค่าที่หญิง
 เฝ้ามีเอา พระเจ้าเนาวสว่างจึงตรัสว่า สาธิมนตรีทำข่มเหงจริงอยู่
 แล้ว จึงพระเจ้าเนาวสว่างให้ถลกหนังสาธิมนตรีเสียไว้ที่บ้านนั้น
 แล้วไปบาร้องราชฎาทิ้งยวง มาดู อย่าให้ดูเยี่ยงสาธิมนตรีเสียไป

แต่พระเจ้าทรงธรรมให้ทำแก่สาตินตวักนั้น เสนาบดีแลราษฎรก็มี
 ชุ่มเหง่แก่กันเลย บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขด้วยพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล้ว

นิทานเรื่องที่ ๖

(เรื่องพระเจ้านาวสาวนพิพากษาทรัพย์แผ่นดิน)

เหลียม ๖ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า มีเศรษฐีผู้หนึ่งแลยากจน
 ชายที่ขยันเสีย แลเศรษฐีผู้ชอที่ขยันนั้น ให้พินดินขึ้นปลูกเรือน
 พบคุ่มทอง ๗ คุ่ม ๆ เงินคุ่ม ๑ หีบเหล็กหีบ ๑ มีพลอยทับทิมมรกต
 อันมีค่าอยู่ในหีบนั้นเป็นอันมาก แลเศรษฐีผู้ให้พินดินมาคิดว่าได้
 ชอแต่ที่ขยัน แลจะเอาของทั้งนี้ไว้มีควร ชอบให้เศรษฐีผู้เจ้า (ของ)
 ที่ขยันจึงชอบ คิดแล้วให้ไปหาเศรษฐีนั้นมา จึงมีเศรษฐีผู้ไปให้ค
 ของนั้น แล้วว่าท่านแก่แล้วเอาสิ่งของนี้ไปเถิด เราจะไต่ปลูกเรือนลง
 ณที่นี้ เศรษฐีผู้เจ้า (ของ) ที่ขยันพลอยว่าเมื่ออยู่ทนสิ่งของทั้งนี้เรามี
 ไต่เห็น เราขายที่ขยันแก่ท่านแล้ว ท่านมาพินทไต่ของนั้นเป็นกุศลของ
 ท่าน เราจะเอาของนี้ไปนั้นมิควร แลเศรษฐีทั้งสองถ่มเถียงกันไป
 มามิตกลงกัน จึงพากันไปหาภาฏีผู้พิพากษา ๆ มิตกลงกัน จึงเอา
 เนื้อความกราบทูลแก่พระเจ้านาวสาวนวาติศทรงธรรม ๆ จึงให้หาภาฏีผู้
 พิพากษาเสนาบดีมาพร้อมกัน ปฤกษาว่าของทั้งนี้จะให้แก่ผู้ใด เสนา

ขี้แลการฎีปลูกษาพร้อมกันว่า เสรฐฐีทั้ง ๒ มียอมรบเอาสิ่งของนั้น
แล้ว แลแผ่นดินนั้นเป็นแผ่นดินของพระมหากษัตริย์เกิดสิ่งใด ๆ ใน
แผ่นดินนั้น ชอบเป็นของพระมหากษัตริย์ แลเสรฐฐีทั้ง ๒ ก็ยอม
ทูลเกล้า ฯ ถวาย จึงพระเจ้าเนาวสว่างตรัสแก่เสนาบดีแลเสรฐฐีทั้ง
๒ ว่า ท่านทั้งปวงพร้อมกันพิพากษาว่าแผ่นดินของเรานั้นควรแล้ว แต่
ว่าเราเป็นพระมหากษัตริย์ทรงธรรม ประกอบอยู่ทุกสิ่งทุกประการ
จะปรารถนาเอาทรัพย์สินซึ่งราษฎรไถ่นั้นมิชอบ จึงทรงพระกรุณาตรัส
ถามเสรฐฐีทั้งสองว่า มีบุตรอยู่หรือหาไม่ ได้ จึงเสรฐฐีเจ้าทั้นกราย
ทูลว่า ข้าพเจ้ามีบุตรชายคนหนึ่งอายุ ๒๐ ปี แลเสรฐฐีผู้นั้นกราย
ทูลว่า ข้าพเจ้ามีบุตรหญิงคนหนึ่งอายุได้ ๑๗ ปี ครั้นพระเจ้าเนาวสว่าง
ไต่ถามเสรฐฐีทั้งสองกรายทูลดังนี้ ตรัสว่าบุตรเสรฐฐีทั้งสองชอบ
ยกให้อยู่เป็นคู่กัน แลของทรงยกให้แก่บุตรทั้งสองนั้นเกิด เสรฐฐีทั้ง
สองแก่แล้ว การฎีเสนาทั้งปวงยกมือถวายบังคมถวายพระพรสรรเสริญ
พระเดชพระคุณแล้วกราบทูลพระเจ้าเนาวสว่าง พระองค์โปรดทั้งนี้
จึงว่าพระองค์เจ้าเข้าสนิพพานก็ดี อันประการซึ่งโปรดมาทั้งนี้ก็จะเลื่อง
กาไปทั่วประเทศ เป็นลัษณับชั้วพระจันทร์พระอาทิตย์ ด้วยทรงธรรมแก่
อาณาประชาราษฎร แลฟ้าฝนก็จะตกเป็นปรกติอยู่ตามเทศกาล แผ่น
ดินบ้านเมืองก็จะเปนสุข จะปลูกผลสิ่งใดก็จะเกิดผล ๆ นั้นแลรวงก็จะ
เติบโตใหญ่มีรสต่าง ๆ ราษฎรทั้งปวงได้รับพระราชทานมีกำลัง โรค
ภัยมิสู้เบียดเบียนได้ จะอยู่เย็นเป็นสุขด้วยพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๗

(เรื่องพระเจ้านันสูรพระภรรณตั้ง)

เหล่ายม ๗ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้านันสูร เสวยราชสมบัติณเมืองเหราขอยในทำนองคลองธรรม แลอาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้ แลพระเจ้านันสูรนั้นทรงพระประชวรพระภรรณทั้งสองให้ตั้งไป จะพึงเนือความสิ่งใดมิได้แจ้ง จึงหาเสนาบดีทั้งปวงมาพร้อมกัน แล้วตรัสว่าเราทรงพระประชวรครั้งนี้เห็นประหลาดกว่าทุกครั้ง พระภรรณทั้งสองมิได้ยืน ตรัสดังนั้นแล้วก็ทรงพระกรรแสง แลเสนาบดีก็พลอยโศกเศร้าด้วย แลมนตรีผู้ใหญ่ผู้หนึ่งกราบทูลแก่พระเจ้านันสูรว่า อันพระโรคพระองค์เจ้าแต่เพียงนี้เศษพระองค์ทรงธรรม แลพรอาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็จะค้าชเห็นพอจะมีเป็นไร

จึงมนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้าองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อพระเจ้ายัมลิต เสวยราชสมบัติณเมืองยมาน เมื่อแรกจะครองราชสมบัติ ให้มีราชทูตจำทูลพระราชสาสน์แลเครื่องบรรณาการไปถึงพระเจ้าเมืองอรุม แลในพระราชสาสน์นั้นว่า ข้าพเจ้ายัมลิตผู้น้อยขอกราบถวายบังคมมาขอเชิญประสาธน์สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้าทรงธรรมอันมหาประเสริฐ ครอบครองราชสมบัติณเมืองอรุมให้ทราบ ด้วยณเมืองยมานแต่โบราณมานั้น พระมหากษัตริย์องค์ใด ๆ เสวยราชสมบัติก็ได้นับแต่ ๒ ปี ๓ ปี จะได้ครองไปพันกว่านั้นหา

พรแก่คนพระไทให้ คนชนชั้นต่ำทั้งเก่า บุคคลทั้งปวงจะได้อาศัย และ
 อาณาประชาราษฎร์ทุกคนให้พรว่า ขอให้คนพระไทชนชั้นต่ำทั้งเก่า
 แล้วพระเจ้าอรุณเสด็จกลับมา ครั้นถึงวันศุกร์พระเจ้าอรุณให้ ไปชั้นสุตร
 คุก เห็นคนพระไทนั้นแตกโศกสนั่นอย่างแต่ก่อน แล้วพระเจ้า
 อรุณให้พาราษฎร์ออกไปทำทานทุกหนึ่งทศวรรษ และตรัสแก่ราษฎรว่า
 คนไทรนั้นจะได้ เป็นอย่างธรรมเนียมไปกราบทูลแก่พระเจ้ายุमानเถิด
 ราษฎรทศแห่งพระเจ้าอรุณตรัสดังนี้แล้ว ราษฎรกราบบังคมลา
 เหาะเรื่องราวทั้งนี้มากราบทูลแก่พระเจ้ายุमान ๆ เจริญดังนี้จึงสั่งแก่ชาว
 คลังว่า เงินทองส่วยสาอากรครั้งก่อน ๆ มานี้ ให้ไว้เป็นเกณฑ์
 สำหรับทำทานแก่อาณาประชาราษฎร์วรรณีพิก แล้วพระเจ้ายุमानก็
 ทำตามคำพระเจ้าอรุณทำนั้นแล้ว ราษฎรทั้งปวงให้พร ๆ นั้นคำสุพระ
 ชันษา พระเจ้ายุमानอายุก็ยืนหาโผยอันตรายมิได้ ๆ ครองราชสมบัติ
 ๑๒๐ ปี

ครั้นพระเจ้านันสรได้ ยินมนตรกราบทูลเรื่องราวพระเจ้ายุमानดังนี้
 นั้น พระเจ้านันสรจึงตรัสแก่เสนาบดีว่า ไซ้เราจะกลัวความตายก็หาไม่
 ได้ เราควรแสดงด้วยทุกข์ของประชาราษฎร์ทั้งปวง ด้วยว่าพระภรรณ
 เราต้งไปแล้ว เกลือกว่าอาณาประชาราษฎร์ร้องฟ้องทักขราชแก่เรา ๆ
 จะมีไต่ ยิน เหตุฉนั้นเราจึงทรงพระภรรณแสดงถึงราษฎรทั้งปวง ตรัสแล้ว
 สั่งแก่เสนาบดีให้ คำนึงร้องข่าวแก่อาณาประชาราษฎร์ ถ้าผู้ใดทำข่ม
 เหย่งแก่ราษฎรเป็นประการใดนั้น ให้ราษฎรห้ามเลือกคำมาร้องทักขราช
 เราจึงแจ้งว่าราษฎรมีสารทักข ครั้นพระเจ้านันสรตรัสสั่งดังนี้แล้ว
 พระโรคพระภรรณซึ่งต้งอยู่นั้นก็หายไปด้วยทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๘

(เรื่องพระเจ้ายินนุเลี้ยงลูกโจร)

เหลี่ยม ๘ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
 หนึ่ง ทรงนามชื่อพระเจ้ายินนุ เสวยราชสมบัติเมืองมิเลิน เสด็จ
 ออกไปประพาศป่าใกล้ภูเขา ยังมีภรรยาโจรผู้หนึ่งคลอดบุตร แล
 ภรรยาขายโจรทิ้งไว้ในสุ่มทุมพุ่มไม้แล้วหนีไป ครั้นพระเจ้ายินนุได้
 ยินเลี้ยงบุตรโจรจึงให้ คัดในพระทัยว่าบุตรของผู้ใดมาละไว้ที่นี้
 จึงสั่งให้คนเร็วไปยกเอากุมารนั้นมา เห็นรูปร่างกุมารนั้นสะอาดก็อยู่
 เอาเข้ามาเมือง แล้วพระราชทานแม่นมพลึงให้เลี้ยงรักษากุมาร
 นั้น แล้วพระเจ้ายินนุพระราชทานชื่อกุมารนั้นว่า บะดัก ครั้นบะดัก
 ใหญ่หน้ากล่ำแดงอายุได้ ๗ ปี แลพระเจ้ายินนุคิดในพระทัยว่า บะดัก
 ฉลาดเฉลียวเอาใจใส่ราชการบ้านเมือง จึงโปรดให้ไปบะดักมนตรี
 หวังจะให้ราชการนั้นสะดวก อยู่มาบะดักมนตรีคิดว่า พระเจ้ายินนุ
 ทรงพระเมตตาเราอยู่ แลเสนาบดีมนตรีทั้งปวงก็ยำเกรงอยู่แล้ว จะ
 กลัวเกรงแก่ผู้ใดอีกเล่า คิดแล้วบะดักมนตรีทำข่มเหงฉ้อคระบักเอา
 พัสตของเงินแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวง แลราษฎรทั้งปวงได้ไป
 ร้องฟ้องแก่เสนาบดีเป็นหลายครั้งหลายหนแล้ว เสนาบดีก็มีไต่เอา
 เนื้อความของราษฎรว่า แลราษฎรทั้งปวงก็ทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย
 กล่าวโทษบะดักมนตรีต่าง ๆ เป็นหลายข้อ บะดักมนตรีเห็นจะมีพิน
 โทษ จึงพาครอบครัวอพยพหนีไปอยู่ด้วยพวกโจรณเขาของบิคาบะดักมน

ครั้นเมื่อยังเป็นทารกอยู่นั้น แลโจรทั้งปวงเห็นพระกัณโถมครีผลากผล็ว
จึงตั้งพระกัณโถมครีให้เป็นนายโจร แล้วตั้งข้อมค้ายเป็นมั่นคง ทำ
ไว้ไถนาอยู่ณภูเขานั้น พระกัณโถมครีคุมพวกโจรเที่ยวค้ำชิงเงินราษฎรซึ่ง
ไปมาค้าขายณเมืองมีเส้นนั้นชักสนัก แลเมื่อแจ้งถึงพระเจ้ายี่นุ่น ๆ
สั่งให้หาเสนาบดีมาปรึกษา ว่าอ้ายพระกัณโถมครีทำช่มเหล่งราษฎร
แลหนีไปคบบวกโจรอยู่ณภูเขา ทำร้ายแก่ราษฎรดังนี้ไว้ มีชอบ
อุประมาตุหนึ่งคนไม่แวกขึ้นนั้นถอนง่าย ถ้าละไว้คนไม่ใหญ่ยัง
รากลงรกแล้วจะถอนยาก ให้คิดอ่านเร่งจับเสียจึงควร เสนาบดีกราบ
ทูลว่า พระกัณโถมครีไปตั้งข้อมค้ายเป็นมั่นคงอยู่ ซึ่งจะเข้าจับเอาทั้ง
ครีวอพบพนั้นเห็นชักสนัก จะต้องแต่งกลอุบายล่อลวงพระกัณโถมครีพา
พวกโจรให้ไปเสียจากที่นั้นก่อน จึงจะเข้าจับเอาครีวอพบพได้ ครั้น
พระเจ้ายี่นุ่นได้ยินมนตรีกวาทูลดังนั้น ก็ตรัสสั่งแก่เสนาบดีให้แต่ง
สินค้ายวาทกหลังอุรุร้อยหนึ่ง แลให้ทหารชำนาญในการณรงค์พัน
หนึ่งให้สักครอติดตามไป เมื่อเห็นพวกผู้ร้ายออกติดตามค้ำชิงเอาสิ่ง
ของแล้ว จึงให้ทหารทั้งนี้เข้าจับเอาครีวอพบพในภูเขานั้น แล้วยก
ทัพติดตามล้อมอ้ายพระกัณโถมครีแลพวกโจรจงได้

เสนาบดีทำตามพระเจ้ายี่นุ่นสั่งดังนั้น ก็จับอ้ายพระกัณโถมครีแล
พวกโจรครีวอพบพได้เป็นอันมาก แล้วเอาเนือความเข้ามากวาทูล
แก่พระเจ้ายี่นุ่น ๆ เสด็จออกตรัสสั่งแก่เสนาบดี ให้เอาตัวอ้ายพระกั
ณโถมครีแลพวกโจรทั้งนั้นไปฆ่าเสียนำพระที่นั่ง แล้วยกเอาบุตรภรรยา

อ้ายบะคักมาเสียด้วย ในทันใดนั้นมนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า ซึ่งพระ
 องค์เจ้าโปรดให้มาอ้ายบะคักแลพวกโจรนั้นก็ควรอยู่แล้ว แลราษฎร
 จะไ้ไปมาซื้อขายได้สะดวก แต่บุตรอ้ายบะคักมนตรีนั้นได้ก้อย จะ
 ได้ทำความผิดด้วยหามิได้ ข้าพเจ้าจะขอพระราชทานชีวิตเร่กันเลี้ยง
 รักษาไว้เป็นบุตร พระเจ้ายินนุได้ยินมนตรีกราบทูลดังนั้น จึงตรัสว่า
 อื่นคนร้ายจะเอาความก็สั่งสอนเท่าใด ๆ ก็ห่อนจะชั้ทราย กุญหนึ่ง
 เอาผลมะนาวทั้งขึ้นบนหลังคาก็จะกลิ้งกลับลงมา ที่ไหนจะค้างอยู่ได้
 อันว่าเชื่อพวกผู้ร้ายนั้นชอยแต่ตัดให้ขาดจนราก เหมือนหนึ่งว่าคียบเพลิง
 นั้นจำจะคียบให้มอด อันคียบเพลิงให้ คีกรุ่นอยู่นั้นไม่ควร ถ้าและ
 ฆ่าอสรพิษแล้ว จะเลี้ยงพิษพิษหรือสรวพิษ ไร่นั้นมิชอย ซึ่งให้เรา
 โปรดบุตรอ้ายบะคักผู้ร้ายนั้น ประคองหนึ่งจะให้ฝนตกอยู่เป็นอริตรา
 ผลไม้ทั้งปวงจะเน่าไป ที่ไหนจะออกพินชนมาได้ แลจะเอาอ้อมา
 เคียวกินต่างอ้อมนั้นระหวานแลฤา ครั้นมนตรีได้ยินพระเจ้ายินนุตรัส
 ดังนั้น จึงกราบทูลสรรเสริญว่า พระองค์เจ้าทรงพระปัญญากว้าง
 ขวาง ตรัสโปรดเกล้าข้าพเจ้าตามทำนองโบราณนั้นก็ควรแล้ว แต่
 ว่าบุตรอ้ายบะคักผู้ร้ายยังได้ก้อย ถ้าฝึกสอนประการใดก็เห็นจะเป็น
 เช่นนั้น แลธรรมเนียมคนดีไปคยคนร้ายก็เช่นคนร้ายไป ถ้าคน
 ร้ายมาคยคนดีก็กริยาอย่างธรรมเนียมคนดีก็จะดีไป แลเสนาบดีทั้ง
 ปวงก็พลอยชอชนด้วย จึงพระเจ้ายินนุตรัสว่า เมื่อท่านทั้งปวงพร้อม
 กันขอโทษบุตรโจรแก่เราฉันท์ก็เอาเถิด แต่ว่าใจเราไม่เห็นด้วย อันจะ

หอสมุดแห่งชาติ

๒๘

ไว้ใจว่าเก็กยังน้อยอยู่นั้นไม่ควร ช้างสารกำลังมากยังแพ่แก่ยังอัน
ตัวน้อย พระเจ้ายี่นตรัสถึงนั้นก็โปรดบุตรอำมฤตมนตร์ให้มนตร์ผู้
ทูลขอ มนตร์นั้นเอาบุตรอำมฤตมนตร์ไปมอบแก่ครูให้สั่งสอนหนังสือ
ครั้นรู้หนังสือแล้ว กราบทูลแก่พระเจ้ายี่นว่า ลูกไจรนั้นข้าพเจ้า
ให้สอนหนังสือปัญญาฉลาดเฉลียวรู้จรรยาครบทุกประการแล้ว ขอพระ
ราชทานให้ใช้ราชการเถิด พระเจ้ายี่นได้ยินกราบทูลดังนั้น ก็
ทรงพระสรวลแล้วตรัสว่า ซึ่งจะเอาบุตรไจรมาให้เราใช้นั้นไม่เห็นด้วย
อำมฤตมนตร์บิดามารดา เราได้ตั้งให้เป็นถึงมนตร์ แลยังมีโทษด้วย
ตรงต่อเรา แลจะเอาบุตรมนตร์มาให้ใช้นั้น ประดุจเอาลูกเสือมาให้
เลี้ยง ถึงจะฝึกสอนสักเท่าใด ๆ อันว่าเสือนั้นจะหายลายๆ ชาติ
เสือก็จะเป็นเสืออยู่เช่นนั้น

อยู่มาเมื่อมีชามีนาน ไจรพวกอำมฤตมนตร์มาพบบุตรอำมฤตมนตร์ซึ่ง มนตร์
ขอไจรนั้น จึงชักชวนว่าเหตุไรเล่าไม่มีมานะ ไม่แจ้งหรือว่าผู้ใดไป
จับบิดาเจ้ามาฆ่าเสีย ยังจะขึ้นอยู่ไปกับเขาอีกเล่า พวกเราบัดนี้
หาหนายมิได้ เจ้าจงไปอยู่ปักษ์ของแทนบิดาเถิด บุตรมนตร์ก็ยอมจะ
ไปด้วยผู้ร้าย ครั้นเพลากลางคืนมนตร์แลบุตรมนตร์ทั้งสองนอน
หลับอยู่ บุตรอำมฤตมนตร์จึงคบคิดกับพวกไจรเอามีดเชือดคอมนตร์แล
บุตรทั้งสองนั้นเสียแล้ว เก็บเอาพัศุดทองเงินพากันไปอยู่ด้วยพวกไจร
ณเขาซึ่งอำมฤตมนตร์เคยอยู่นั้น พวกไจรก็ตั้งให้เป็นนายแทนอำมฤต
มนตร์ ครั้นพระเจ้ายี่นแจ้งว่า บุตรอำมฤตมนตร์ทำร้ายแก่มนตร์ดังนั้น

ทรงพระโกรธตรัสสั่งแก่เสนาบดี ให้ยกทัพไปจับยศรายะบุตรคัตแล
พวกโจรนั้นมา ครั้นจับมาได้แล้วพระเจ้าอินทวงศ์สั่งให้ผ่าอกเสีย แล้ว
ตรัสแก่เสนาบดีว่า ผู้ใดละอย่างธรรมเนียมยุวชนเสียนั้นย่อมเป็น
เช่นนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๙

(เรื่องพระเจ้ามหาติมยอมให้พระเสีรเป็นทาน)

เลี่ยม ๙ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้า
องค์หนึ่ง ทรงนามชื่อว่าพระเจ้ามหาติม ครองราชสมบัติอยู่ณเมือง
อริศคัตถัน แลในพระไทยพระเจ้ามหาติมนั้นไม่แต่จะทำบุญให้ทานแก่
อาณาประชาราษฎรบรรณิพก พระเจ้ามหาติมจึงสั่งให้สร้างพระตำหนัก
ไว้ที่ท่าเลนนอกเมือง สำหรับจะออกไปทำบุญให้ทานแก่คนเดินหนแล
อาณาประชาราษฎร แลพระตำหนักให้มีประตู ๗ ประตู แลในพระ
ตำหนักเสด็จออกพระราชทานนั้น ทำเป็นสายยนต์ชักพระที่นั่งไปพระ
ราชทานได้ทุก ๆ ประตู แล้วให้บ่าวร้องแก่ราษฎรบรรณิพกให้ไปรับ
ทาน แลพระเจ้ามหาติมเสด็จออกไปให้ทานเกอนละหน ให้ทาน
ถ้วน ๗ ประตูแล้วจึงเสด็จกลับมาเมือง

มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลทักท้วงพระเจ้ามหาติมว่า พระองค์เจ้าให้
ทานเกอนละหนนั้นมากนัก ส่วยสาอากรจะได้ไม่มีทัน ขอพระราชทาน
ให้ทำทานแต่ยละหน พระเจ้ามหาติมตรัสแก่มนตรีว่า เงินทองพระ

คลังพระมหากษัตริย์นั้นคนน้ำทะเล ให้ท่านแก้ววรรณพิภพประคองหนึ่ง
 ฝนตกให้แผ่นดินแลต้นไม้เหี้ยน ครั้นขึ้นแล้วน้ำฝนก็ซาหายไปท้องทะเล
 ดังเก่า แลน้ำฝนนั้นจะได้ค้างอยู่กับต้นไม้หามีได้ อันทะเลนั้น
 หื่อนจะแห้ง พอพระเจ้ามหาหิมาวัตจึงนั้น ในกาลวันนั้นท่าฝนของ
 ตกลงในพระราชวังเป็นอันมาก แลมนตรซึ่งกรวยทูลทักทายนันก็ปาก
 ปิดเจรจาออกไป ครั้นพระเจ้ามหาหิมาวัตเห็นฝนของตกแลปากมนตรปิด
 ไปดังนั้น จึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า อันการทำบุญให้ท่านนั้นถ้า
 บุคคลผู้ใดทักทายนันจะได้บาปโทษทั้งภาคนี้ภาคหน้า แลฝนของซึ่งตก
 ลงมานั้น ให้เก็บเอาไปใส่ไว้กับเงินที่ท้องพระคลัง แลในแวนแคว้น
 นั้นเงินทองก็ผุดขึ้นมาจากแผ่นดินเป็นหลายตำบล เงินที่ท้องพระคลัง
 นั้นจะทำบุญให้ท่านเท่าใดไม่ได้ยกพร้อม

การที่พระเจ้ามหาหิมาวัตทำบุญแก่ราชภูมวรรณพิภพ แลผู้ใดจะขอ
 อันใดก็ให้พระราชทานตามปรารถนา เลื่องกันไปถึงพระเจ้าเมืองขาม ๆ
 ก็ตรัสว่า เราทำบุญให้ท่านแก่ราชภูมทั้งปวงถึงเพียงนี้ ความเลื่อง
 ภูมนี้มีเท่าพระเจ้ามหาหิมาวัต อย่าเลยมาเราจะลองดู จะแต่งราชทูต
 ไปขออุฐตำบล ๓๐๐ ตัว แลอุฐตำบลนั้นราคานั้นแพงยิ่งนักที่ไหนจะให้
 มาได้ ตรึกแล้วดังนั้นจึงให้แต่งราชทูตจำทูลพระราชสาสน์ไปถึงพระเจ้า
 มหาหิมาวัต ๆ แจ้งในพระราชสาสน์แลเลื่องราชทูตตามธรรมเนียมแล้ว
 จึงให้ตั้งร้องร้องข่าวแก่ราชภูมบ้านนอกทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดมีอุฐทำให้
 เอาเข้ามา ถ้าจะเป็นราคามากน้อยเท่าใดจะคิดราคาให้ ตามบรรดา

ราษฎรซึ่งมีอัฐค่าก็จกเอาเข้ามาถวายแก่พระเจ้ามหาติม แลพระเจ้ามหาติมก็คิดให้ตามราคา ครั้นอัฐค่าครบ ๓๐๐ ตัวแล้ว ก็ให้ราชทูตพาไปถวายแก่พระเจ้าซาม ๆ ว่าเราเป็นเมืองใหญ่กว่าพระเจ้ามหาติมอีก พระเจ้ามหาติมมีน้ำใจถึงเพียงนี้เราจะเอาอัฐเขาเปล่ามิควร จึงให้เอาพรรณผ้าแพรพรรณแลสิ่งของบรรทุกหลังอัฐให้เต็มทั้ง ๓๐๐ ตัว แล้วให้เอาคนมาพระราชทานแก่พระเจ้ามหาติม ๆ ให้หาบรรดาเจ้าของอัฐมาพร้อมกัน แล้วว่าอัฐของผู้ใดก็ให้เอาอัฐของผู้นั้นไปทั้งสิ่งของบรรทุกมานั้น แลเงินค่าอัฐนั้นก็มิเอา ยกพระราชทานให้แก่เจ้า (ของ) อัฐนั้นสิ้น ราชทูตจึงกลับไปทูลตามไต่เห็น แลพระเจ้าเมืองซามก็ตรัสสรรเสริญพระเจ้ามหาติมว่าดีสมดังคำเล่าถือนั้นจริง

อยู่มากาลวันหนึ่ง พระเจ้าเมืองญามนไปรยปรายเงินทองและเนาวรัตน์ให้ทานแก่ราษฎรเป็นอันมาก แล้วสั่งให้มาถามเชื้อซึ่งมารับทานแต่ต่างประเทศ ว่าผู้ใดยังไต่เห็นว่าพระเจ้าเมืองใดทำทานดังพระองค์ท่านมีบ้าง แลเชื้อผู้หนึ่งให้กราบทูลว่า พระเจ้ามหาติมเมืองโน้นใจบุญนัก ผู้ใดจะขอสิ่งไรมิได้ขัด พระเกียรติยศฯ ไปทั่วทุกเมือง พระเจ้าญามนไต่ ยินมีพระไทย ฤษยาว่าพระเจ้ามหาติมเป็น (เมือง) น้อยสมบัติน้อย จะไต่ไหนมาทำทานหนักหนา ทำมาทั้งนั้นจะเท่าเราทำวันเดียวก็ไม่ได้ ความสรรเสริญยิ่งกว่าเราอีก ถ้าขอสิ่งไรไม่ขัด เราจะให้ขอเคียรพระเจ้ามหาติมลองดูจะให้ฤา มิให้ประการใด ครั้นดังนั้นแล้วก็สั่งให้ทหารไปยังเมืองอวยัคต่าน แลพระเจ้ามหาติม

นั้นให้ทำศาลาถือนานวันนอกเมือง ๗ วันปลอมพระองค์ออกไปให้ท่าน
ที่ศาลาถือนานนั้นครั้งหนึ่ง แลพระเจ้ามหาติมออกไปทำทานที่ศาลา
ถือนาน พอตหารพระเจ้าญามนมาถึงก็เชิญให้กินเข้าแล้ว ๆ ถามว่า
ท่านมาแต่ไหน ถ้า (มี) ก็สิ่งใดแลขัสนเราจะช่วย ทหารไม่
รู้ว่าพระเจ้ามหาติมจึงบอกว่าเรามาเป็นความลับ จะบอกต่อหน้าคน
นั้นมิได้ พระเจ้ามหาติมจึงพาทหารไปที่ลับแต่สองต่อสองแล้ว เตือน
ว่าบอกเราเถิดเราจะช่วย ทหารได้ ยินพระวาจาอ่อนหวานเห็นว่ามิใ
รักใคร่ พอจะไว้ใจได้จึงบอกว่า พระเจ้าญามนใช้ให้เรามาขอพระ
เคียรพระเจ้ามหาติม ๆ ทรงพระสรวลแล้วตรัสว่าเรานี้คือพระเจ้ามหาติม
ถ้าพระเจ้าญามนต้องพระราชประสงค์เคียรเรา ๆ จะถวายตามปรารถนา
ยักนั้นก็เป็นที่ลยอยู่แล้วจงเร่งคิดเอาเคียรเราไปเถิด อย่าให้คนทั้งปวง
ทันรู้เห็น ทหารได้ ยินดังนั้นก็กราบลงกับบาทพระเจ้ามหาติมแล้วทูล
ว่า พระองค์ทรงธรรมดั่งข้าพเจ้าจะเอาความดีทั้งปวงไปทูลก่อน ถ้า
เจ้านายของข้าพเจ้ามิโปรดแล้วข้าพเจ้าจะถวายคิระแทนจึงจะควรแก่พระ
คุณซึ่งอยู่ข้าพเจ้านั้น พระเจ้ามหาติมก็ให้เลี้ยงโภชนาอาหารแล้ว
พระราชทานเสื้อผ้าให้ทหาร ๆ ก็กราบถวายบังคมลาไปทูลพระเจ้าญามน
ทุกประการ พระเจ้าญามนตรัสว่าทั้งปวงเขาเลื่องภาสรวลเสริญพระเจ้า
มหาติมนั้นควรอยู่แล้ว จะหาผู้ใดให้ ยิ่งกว่าพระเจ้ามหาติมนั้นหามิได้
อายุได้ ๑๕๒ ปี เสด็จราชสมบัติจนตาย ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขด้วย
ทรงธรรมนั้นแล ฯ

เหลี่ยม ๓๐ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพญาองค์หนึ่งทรงพระ
 นามพระเจ้าวรินทร์ชาเสวยราชสมบัติณเมืองเอกราชได้ ๓ ปี แลตรัส
 แก่เสนาบดีว่า ทำไฉนเราจะแจ้งว่าอาณาประชาราษฎรทั้งปวงนั้นอยู่
 เย็นเป็นสุขหรือประการใด เสนาบดีทั้งปวงกราบทูลว่า เสด็จพระ
 ราชโอรสองค์เจ้าปดเกล้าฯ ข้าพเจ้าแลอาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็น
 เป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้ พระเจ้าวรินทร์ชา ก็มีความยินดีไว้แต่ในพระ
 หฤทัย มิช้านานพระเจ้าวรินทร์ชาทรงประสวร จึงตรัสแก่เสนาบดี
 ว่า แพทย์จะต้องการคืนที่เรือนร่างแต่ใน ๓ ปี เจ้าเรือนละเสียหาผู้
 ใดจะอยู่มิได้นั้น จะบรรพเท่าพระองค์เราเสดดาพระเคราะห์ พระโรค
 เราจะคลาย ให้เสนาบดีสั่งไปทักอำเภอดู จะได้อำเภอดูที่เรือนนั้น
 เอาคืนมาแต่เรือนละหียบ อำเภอดูหนึ่งจะได้มากน้อยเท่าใด ให้กฎหมาย
 เอามาให้แจ้งจงทุกอำเภอดู เสนาบดีก็ทำตามรับสั่ง ไปสืบคในมือง
 นอกเมืองรอบแขวงจังหวัด เห็นราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขจะได้มีเรือนร่าง
 เชื้อก็หามิได้ ไปพบนอกเมืองเรือนเดียว จึงให้เอาดินนั้นมาถวาย
 แลกราบทูลว่าได้ ไปเที่ยวตรวจทุกอำเภอดูมีแต่มีคนคงพร้อมมลูกน้อย จะ
 ได้มีเรือนร่างเชแต่่นอกไปกว่านั้นหามิได้ พระเจ้าวรินทร์ชาจึงให้ไปเอา
 ดินนายอำเภอดูที่บ้านเรือนร่างนั้นมาถามว่า เจ้าเรือนหนีไปไหนมิเหตุ
 ผลประการใด จึงเจ้าเรือนละเรือนเสียตงัน นายอำเภอดูแลเพอน

บ้านให้การกราบทูลว่า เจ้าเรือนนั้นเป็นชาวเมืองอนาคำชายาศรัย
อยู่จนถึงมรสุมแล้วกลับไป จะได้มีเหตุผลสิ่งใดหาไม่ ได้ พระเจ้า
วระคินชาได้ยื่นกราทูลดังนี้ จึงมาแจ้งว่าบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข
เย็นพระหฤทัย ซึ่งพระโรคนั้นก็คลายลง

อยู่มีช้ามินานเชื้อผู้หนึ่งซึ่งไปค้าในเมืองยาคกชานนั้นกลับมาได้
ข้ยมราชมาเมื่อดังเห็นราคาแพงจะเอาไว้นั้นมีควร จึงเอามาถวาย
แก่พระเจ้าวระคินชาฯ ให้ทอแทนพระราชทานเป็นอันมากแล้ว สั่งให้
ช่างทองมาผูกเรือนพระอำมรงค์ แลช่างทองก็รับเอาไปทำ ครั้นทำ
เรือนทองแล้ว ยกพระอำมรงค์ ขึ้นพินิจดูกลางจากมือถูกนำทั้ง
ข้ยมราชแตกออกเป็นสองซีก ช่างทองก็ตกใจ มาคิดว่าถึงจะขาย
กันสิ้นทั้งพวกก็จะใช้ค่ายข้ยมราชนั้นมิได้ คิดดังนั้นก็ทักข้ยมราชมอม
ไผ่มิได้กินอาหาร คิดหวังแต่จะใคร่ตาย แลพระเจ้าวระคินชาสั่งแก่
มหาดเล็กว่า ช่างทองเอาข้ยมราชไปผูกเรือนหลายวันแล้วมิได้เอา
มาให้ฯ เร่งเอามาจะทอพระเนตร แลมหาดเล็กก็ไปหาช่างทองมา
นายช่างทองก็ตกใจหน้าเผือกหาขวัญมิได้ ครั้นถึงนำพระที่นั่งพระเจ้า
วระคินชาทอพระเนตรเห็นช่างทองโคกเศร้าปร่าร้างผิดไปกว่าแต่ก่อน
หลากในพระหฤทัยจึงตรัสถามช่างทองว่า รปร่าผิดไปกว่าแต่ก่อน
ดังนี้เป็นเหตุสิ่งใดให้ว่าเกิด ช่างทองจึงแก้ข้ยมราชนั้นออกถวายพระ
เจ้าวระคินชาฯ ทอพระเนตรเห็นข้ยมราชแตกออกเป็นสองซีก จึง
คิดในพระหฤทัยว่าช่างทองโคกเศร้าด้วยเหตุนี้ ถ้าจะมีเอาน้ำใจช่าง
ทองฯ ก็เร่งแก้ความตาย ตรกในพระหฤทัยดังนี้แล้ว มีทันให้

ช่างทองกรายทูล จึ่งตรัสว่า ย่อมราชแต่ก่อนเมื่อใดเคย บัดนี้ตก
แตกออกเป็นสองซีกนั้น เหมือนในพระพุทธรูปที่เราคิดแล้ว แต่ว่ายาก
แก้ไขช่างทองซึ่งจะทำพระอัมระวงศ์แต่องค์เดียวนั้น จะต้องทำเป็น
สององค์ แลช่างทองได้ ยินพระเจ้าวรวงศ์นาคราชตั้งนั้น ความทกซ์
ซึ่งหมกไหม้อยู่ในใจนั้นก็คลายออก แลหน้าซึ่ง โคกเคี้ยวอยู่นั้นก็ขึ้น
บานสกลไปในบัดเดียวนั้น แลช่างทองกราบถวายบังคมสรรเสริญพระ
เดชพระคุณแลทูลว่า ย่อมราชนี้พลคมก็ตกถูกน้ำทั้งแตกนั้นโทษข้าพเจ้า
ถึงตายแล้ว แลพระองค์เจ้าตรีสีโสเกล้าฯ ข้าพเจ้าทั้งนี้ เหมือน
หนึ่งพระราชทานชีวิตข้าพเจ้าให้เป็นคนใหม่ ครั้นพระเจ้าวรวงศ์นาคราชได้
ยินช่างทองกรายทูล ก็ทรงพระเมตตาตรัสว่าอย่าทกซ์ตรอมเลย เอา
ย่อมราชนี้ไปทำพระอัมระวงศ์มาเป็นสององค์เถิด แลพระราชทานเสื้อ
ผ้าแก่ช่างทอง ๆ ก็ชื่นชม เอาย่อมราชไปทำพระอัมระวงศ์มาถวาย

ทันใดนั้นมนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่าอันย่อมราชนี้หายากนัก แล
ช่างทองนี้มิได้ มีวิชาคร่ำครึทำให้แตก ควรจะให้ลงพระราชอาญาเสีย
อีก แลพระองค์เจ้ามาโปรดพระราชทานเสื้อผ้าแก่ช่างทองทั้งนี้ ช่าง
ทองทั้งปวงก็จะตบะยงไป พระเจ้าวรวงศ์นาคราชก็แค้นคิดว่า กราย
ทูลเราทงนั้นก็ชบช้อยแล้ว แต่มนษย์นั้นใครห่อนจะให้ผิด เป็นเพราะ
ยาบเพราะเคราะห์ด้วยอกศลเข้าแซกจึงเป็นดังนี้ จะให้ช่างทองใช้
ย่อมราชอย่างนี้หายาก แลรูปพรรณช่างทองแต่เพียงนทโธจะหา
มาใช้ได้ แลซึ่งจะลงพระราชอาญานั้นก็จะตายเปล่า ของก็จะไม่
ได้ ความครหานินทาที่จะเลื่องลืออยู่ อันกรรมเนียมพระมหากรรมัตถิย์

จำจะไปทอผ้าปราคาหาราษฎร ๆ นั้นประจักษ์หนึ่งอิฐกำแพงเมือง ถ้ามี
ไปทอจะฆ่าเสียนั้นประจักษ์หนึ่งอิฐรอกกำแพงนอกเสีย เสนามนตรี
กราบถวายบังคมทูลสรรเสริญพระเดชพระคุณ อันว่าพระองค์ ไปทอ
นั้นจะเลื่องๆ เป็นฉบับธรรมเนียมอยู่ในโลกนี้ จะไต่เป็นอย่างเป็นธรรมเนียม
นิยมสืบไป

อยู่มาพระเจ้าวรินทร์ชาตรีสแก้เสนาบดีว่า เหตุใดเราเข้าที่บรรทม
เรามีไต่หลับถึง ๓ ราชตรี แล้วพระกายเราก็อ่อนประจักษ์หนึ่งลนพลิงฤ
จะว่าผู้ใดข่มเหงแก่ราษฎรให้ไต่ความเดือดร้อนประการใด ให้เสนา
บดีสืบเนอความมา มนตรีผู้หนึ่งไปสืบข่าวราษฎรนอกเมืองไปพบผู้เฒ่า
ผู้หนึ่งณกลางป่า นึกเลื่อมแล้วเขาก็นไปรบนคืกระถิงเกลือกกรัง
ให้ทราบคร่ำแตกอยู่ทักกลางคืน มนตรีจึงถามผู้เฒ่าว่า เหตุอันใด
จึงมากลึงเกลือกอยู่ดังนี้ จึงผู้เฒ่าจึงให้แล้วเล่าให้มันคร่งฟังว่าพระ
ราชโอรสของพระเจ้าวรินทร์ชาตรีเสด็จมาเห็นบุตรข้าพเจ้าถือกรงนกสาลิกา
อยู่ พระราชโอรสจึงเอนกสาลิกาของบุตรข้าพเจ้า ๆ ไม่ให้ พระ
ราชโอรสเอนกายพันบุตรข้าพเจ้าตาย แล้วเอนกสาลิกาก็ไป แล
ข้าพเจ้ายากจนหาที่ไปร้องฟ้องแก่ผู้ใดมิได้ ถ้าราษฎรเหมือนกันทำ
ข่มเหงข้าพเจ้าจะไต่ไปร้องฟ้องแก่เสนาบดี บัดนี้พระราชโอรสทำนั้น
ข้าพเจ้าจะไปร้องฟ้องแก่ผู้ใด ๆ จะเอาบุตรข้าพเจ้า ๆ จนใน ความคิดแล้ว
จึงข้าพเจ้าฟ้องแก่พระผู้เป็นเจ้าอันให้ยังเกิดโลกทั้งยวง เห็นว่าจะเอา
บุตรข้าพเจ้า แลบุตรข้าพเจ้าตายไต่ ๔ วันแล้ว ศพก็ยังตกอยู่ แล
มนตรีนันก็เห็นศพแล้ว จึงพาผู้เฒ่านั้นเข้ามา เอนอความกราบ

ทูลแก่พระเจ้าวรินทร์ชาๆ ทรงพระโกรธ ให้หาพระราชโอรสมาถามว่า เหตุไฉนมาทำฉนั้น พระราชโอรสกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอช้อนกลีกลา แก่บุตรผู้เถื่อนนี้ให้ แล้วชิงจากมือข้าพเจ้าๆ โกรธจึงฟันบุตรผู้เถื่อนนั้นตายจริง ครั้นพระเจ้าวรินทร์ชาได้ยินพระราชโอรสกราบทูลถึงนั้น ก็ยังทรงพระโกรธ ให้คุมพระราชโอรสไว้แล้ว ส่งให้เสนาบดีไป ปลุกพลับพลานอกเมืองตรงที่พระโอรสฟันเด็กตายนั้น เสนาบดีปลุกพลับพลาแล้ว เข้ามากราบทูลพระเจ้าวรินทร์ชาๆ เสด็จออกไปที่พลับพลาแล้ว ส่งให้หาพระราชโอรสออกไปจะให้ฆ่าเสียณที่ฟันเด็กตายนั้น ในทันใดนั้นอรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญกราบทูลพระเจ้าวรินทร์ชาว่า พระองค์เจ้าทรงพระมหาบุญญาอยู่ในทำนองคลองธรรม จะมีให้ผู้ใด ช่มเหงแก่ไพร่พลเมือง จะให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งพระราชโอรสทำผิดฆ่าเด็กให้ตาย แลพระองค์เจ้าจะให้ฆ่าพระราชโอรสนั้นก็ควรด้วยเกล้าฯ แล้ว แต่ว่าพระราชโอรสนั้นคงหนึ่งรักมีในดวงพระเนตรพระองค์เจ้า แลจะฆ่าพระราชโอรสเสียนั้น รักมีในดวงพระเนตรก็จะเสื่อมสูญไป ไซ้ว่าเด็กนั้นจะเป็นขึ้นมาก็หาไม่ได้ แลในบทพระคัมภีร์มีอยู่ว่า ถ้าทำผิดสิ่งใดให้ไถ่โทษตามพระคัมภีร์ ขอพระราชทานชีวิตไว้พระโอรสไว้ ครั้นพระเจ้าวรินทร์ชาได้ยินอรรคมหาเสนากราบทูลถึงนั้นจึงตรัสว่า ซึ่งอรรคมหาเสนากราบทูลว่าพระราชโอรสที่รักมีในดวงพระเนตรนั้นควรอยู่แล้ว แลซึ่งจะฆ่าพระราชโอรสเสีย ว่ารักมีในดวงพระเนตรก็จะเสื่อมสูญไปนั้น เราไม่เห็นสม อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณซึ่งจะเห็นสิ่งใดนั้น มิใช่ว่าจะไว้แก่พระองค์

ไว้แก่เสนาบดีทั้งหลาย อันพระมหากษัตริย์นั้นเอาไว้แต่พระกรรณ
 ฟังคำเสนาบดีต่างพระเนตร แลซึ่งจะให้ไถ่โทษพระราชโอรสนั้น ใ้
 ว่าเป็นราษฎรเหมือนกันจะได้หลายจำ กว่กว่ากลัวจะเสียพัสดุทองเงิน
 อันพระราชโอรสนั้นถึงจะเสียทองเงินสักเท่าใดก็ดี ที่ไหนจะหลายจำ
 ชอบให้ฆ่าพระราชโอรสเสียจึงจะควร มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า พระ
 องค์เจ้าศรีสัโงเกล้าฯ ว่าพระเนตรไว้แก่เสนาบดี แลพระองค์เจ้าไว้
 แต่พระกรรณต่างพระเนตรนั้น ทรงพระบัญชาอย่างนัก ตรึกในพระทัย
 ดังนี้ ควรทว่เกล้าฯ แล้ว ข้าพเจ้าผู้เป็นเสนาบดีอยู่ใต้ลของล
 พระบาทนั้น เห็นว่าอันธรรมเนียมผลมะม่วงเมื่ออ่อนนั้นฝาดเปรี้ยว
 ครั้นแก่จัดแล้วรสนั้นก็หอมหวานเป็นทเช่นในราษฎรทั้งปวง อันผลมะม่วง
 นั้นจะเป็นมะขามหามีได้ แลพระราชกษัตริย์นั้นเป็นพระราชโอรสแห่ง
 พระองค์เจ้า บัดนี้ยังทรงพระเยาว์อ่อนอยู่ ถ้าแลได้ผ่านพิภพแล้วก็
 จะเมตตาแก่อาณาประชาราษฎรทเช่นพระองค์เจ้านั้น ข้าพเจ้าขอ
 พระราชทานไถ่โทษ จะขอแต่ชีวิตพระราชโอรสจะเรียกเอาทานบลไว้
 พระราชโอรสก็จะกลัวแก่ทานบลจะมีได้ทำสยไป พระเจ้าจะกินชา
 จึงตรัสตอบว่า อันมนตรีกราบทูลขอโทษพระราชโอรสว่า ประคทหนึ่ง
 ผลมะม่วงเมื่อคิบนั้นฝาดเปรี้ยว สกแล้วจึงหวานนั้นก็จริงอยู่ แต่ทว่า
 เสนาบดีเห็นสิ่งใดกราบทูลแก่เรานั้น เราเป็นพระมหากษัตริย์ทรง
 ธรรมจ่าจะปลูกษาก่อน ในปลูกษาเราเห็นว่าผลมะม่วงนั้นว่าจะคิอยู่หา
 มีได้ บัดนี้เป็นควังจับแต่อ่อนไปแล้ว ถึงจะแก่ก็ไม่โอชารส ที่ไหน
 จะคิขึ้นน้ำใจราษฎร อันไม่คิขึ้นน้ำใจราษฎรจะเปรี้ยวเข็ดยิ่งกว่ามะขามอีก

แล้วเป็นความคิดที่เก๋อยู่นั้นที่ไหนจะกลัวแก่ทานบลแล้ว ซอขฆ่าเสีย
 จึงจะควร มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลสรรเสริญพระเดชพระคุณพระเจ้าวรินทร์
 ชาวว่า พระองค์เจ้านั้นทรงพระกรุณาสง่าใจทั่วโลก ประคองหนึ่ง
 พระอาทิตย์ ขอให้พระองค์เจ้าปดุกษาก่อน พระองค์เจ้ารักพระราช
 กุมารนั้นประคองหนึ่งแก้วในดวงจิตร ด้วยโปรดอาญาประชาราษฎรนั้น
 จะประหารทำลายดวงแก้วเสียนั้นมิควร สิ่งใดซึ่งรักแล้วนั้นเป็นที่รำก
 รำกแล้วมิได้ให้ยื่นมือโคกเคียวจะขุ่นหมองในพระหฤทัย ถ้าขุ่นหมอง
 แล้วเสนาบดีจะว่าราชการรังับทุกขของราษฎรนั้นก็ขัดสน ราษฎรก็
 จะไ้ความเดือดร้อนนัก ข้าพเจ้าจะขอพระราชทานชีวิตพระราชาโอรส
 ไว้ ข้าพเจ้าจะขอทำทานบลถวายแทนพระราชาโอรส ถ้าพระราชาโอรส
 ทำคุณครั้งอีก ขอให้ข้าพเจ้าเสียด้วยพระราชาโอรสเถิด ครั้น
 พระเจ้าวรินทร์ชาได้ยินมนตรีกราบทูลขอโทษพระราชาโอรสดังนั้น ตรัส
 ตอบว่าควรแล้ว ซึ่งเราตั้งให้เป็นมนตรีผู้ใหญ่มากแล้วทั้งนี้ เห็นว่า
 รักเชื้อพระวงศ์จะให้ครองราชสมบัติสืบไป แต่ซึ่งว่ารักแล้วเป็นที่รำก
 เกรงเราจะเศร้าหมองนั้น ใช่ว่ามีแต่รักสิ่งเดียว ความโกรธและ
 กลัวบาปกรรมก็มีอยู่ด้วย ธรรมเนียมว่าโกรธแล้วกลั่นนั้น จึงจะล้าง
 ความรักได้ ถ้าเรารักราษฎรให้ฆ่าพระราชาโอรสเสียจึงจะควร มนตรี
 ผู้ใหญ่งราบทูลตอบพระเจ้าวรินทร์ชาวว่า ซึ่งพระองค์ตรัสว่ากลัวบาปจึง
 จะสูญเสียมหานัน ข้าพเจ้าเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมพระองค์เจ้าว่า
 รักจริงแต่กลัวบาปนั้น ซึ่งพระองค์จะให้ฆ่าพระราชากุมารเสียนั้นไม่มี
 บาปๆ ถึงฆ่าพระราชากุมารเสียแล้ว ใ้บุตรยายจะเป็นคนมาก

หาไม่ ข่ายจะยิ่งซ้ำเติมไปอีก พระราชกุมารทำผิดให้รู้ทั่วแผ่นดิน
 พระองค์เจ้าทรงธรรมจะให้ฆ่าพระราชกุมารเสีย จะอยู่ชั่วพระจันทร์
 พระอาทิตย์ แลพระเจ้าวชิราทศวงศ์ในพระทัยแล้ว จึงให้เสนาบดี
 ปฤกษาฯ พร้อมกันแล้วกราบทูลว่า ในบทพระคัมภีร์มีอยู่ว่าฆ่าท่าน ๆ
 ฆ่าตน ครั้นจะให้ฆ่าพระราชกุมารเสียเห็นไม่ควร พระราชกุมาร
 จะไต่ผ่านพิภพแทนพระองค์ จะได้ยกเกล้าฯ อาณาประชาราษฎร์ทั้ง
 ปวง ข้าพเจ้าเห็นพร้อมกันให้พระราชกุมารไถ่โทษ เอาทองมา
 มากองให้สูงเทียมองค์พระราชกุมารพระราชทานให้เจ้ายศผู้ตาย จึงจะ
 ไถ่ภัยทั่วนาฯ ประเทศ ว่าแต่พระราชกุมารผิดพลั้งยังต้องให้ไถ่โทษตัว
 เพราะพระองค์ทรงธรรม อันพระมหากษัตริย์ในชมพูทวีปไม่เสมอ
 พระองค์แล้ว เสนาบดีทูลเตือนพระราชกุมารว่า ให้เสวกไปชนเอา
 ทองมากองให้เทียมพระองค์ แล้วจึงพระราชกุมารสั่งเสวกให้ไปชน
 เอาทองมาให้แก่ยายเถ่า แลเสวกบริวารพระราชกุมารก็ไปชนทอง
 มากองให้พระราชกุมารฯ เสด็จลงมาขึ้นใต้กองทอง แล้วว่าแก่ยาย
 เถ่าว่า อย่าให้พี่ยาบาทช้วนช้วนน่าสับไปเลย ยายเถ่ากราบทูลว่า
 ข้าพระพุทธเจ้ามิได้พี่ยาบาทแก่พระองค์ ล้ายไป แล้วขอให้พระชนมายุ
 ของพระองค์ ยืนไปตราบเท่ากำหนด ครั้นเสร็จแล้วเสวกบริวารก็ชน
 ทองไปให้ ถึงเรือนยายเถ่าฯ ก็ยังมีเป็นเศษอยู่ เพราะพระองค์ทรง
 ธรรมแก่ยายเถ่านั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๑๑

(เรื่องพระราชกุมารพี่น้องเวนราชสมบัติกัน)

เหลี่ยม ๑๑ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีเมืองหนึ่งชื่ออิหราราชนครมีเมืองขึ้นเป็นอันมาก พระเจ้าณรักเจสได้เสวยราชสมบัติมีพระอรรคมเหษี ๔ พระองค์ หนึ่งให้เป็นฝ่ายขวา องค์หนึ่งตั้งให้เป็นฝ่ายซ้าย องค์หนึ่งตั้งให้เป็นฝ่ายหน้า องค์หนึ่งตั้งให้เป็นฝ่ายหลัง แลพระมเหษีทั้ง ๔ พระองค์ มีพระราชโอรสองค์ละองค์ อยู่จำเนียรกาลมา พระเจ้าณรักเจสประชวรพระวรโรคในนิวพระหัตถ์ของซ้ายให้ยวดยเป็นกำลัง พระมเหษีทั้ง ๔ พระองค์นั้นผลัดกันรักษาองค์ละวันหนึ่ง คฤพระบพโพลองค์ละยาม ครั้นอยู่วันหนึ่งเป็นยามเย็น พระอรรคมเหษีฝ่ายหลังคฤนอนจนตลิ่งหลับไป กลืนหนองเข้าไปในทรวงก็ตกพระหทัยคนชน ฝ่ายพระเจ้าณรักเจสคิดในพระทัยว่า พระอรรคมเหษีผู้ใหญ่ทั้ง ๓ พระองค์นั้น รักพระองค์ไม่เสมอเหมือนพระอรรคมเหษีฝ่ายหลัง จึงตรัสว่าสียไปเมื่อน่า ถ้าเจ้าจะปราณาสั่งใดพืไม่ขัด พระอรรคมเหษีฝ่ายหลังกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะรักษาพระองค์เจ้าไปกว่าสิ้นชีวิตข้าพเจ้า อยู่มาพระวรโรคของพระเจ้าณรักเจสกำเริบใกล้ถึงสวรรคต และพระอรรคมเหษีฝ่ายหลังกราบทูลว่า แต่ก่อนพระองค์เจ้าตรัสว่า ถ้าข้าพเจ้าจะปราณาสั่งใดพระองค์ไม่ขัด ถ้าพระองค์สวรรคตแล้ว ขอให้พระราชบุตรข้าพเจ้า (ได้ครองราชสมบัติ) รักษาพระราชมณเฑียร พระเจ้าณรักเจสตรึกในพระทัยว่า

พระอรรคมเหษณ์ภายหลังกราบทูลว่า จะให้พระราชบุตรรักษาพระราชมน
เทียรณียกิจอย่างธรรมเนียมแต่โบราณ บุตรผู้ใหญ่มิยอมจำให้รักษา
พระราชวังก่อน ซึ่งจะให้บุตรน้อยรักษานั้นมิควร อันธรรมเนียม
พระมหากษัตริย์ใดตรัสแล้วเหมือนนางข้างไม่กลับคืน จึงตรัสแก่
พระอรรคมเหษณ์ภายหลังว่า ซึ่งจะให้พระราชบุตรว่าราชการเมืองก็
ตามปรารถนาเถิด แลพระอรรคมเหษณ์ภายหลังกราบทูลว่า ซึ่งพระ
องค์เจ้าไปรตทงนั้นขอให้พร้อมพระราชบุตรทั้ง ๔ แลเสนาบดีทั้งหลายจึง
จะไม่วิวาทกันเมื่อน่า ครั้นต่อมาพระเจ้าณรงค์ฤทธิ์ใกล้ถึงสวรรคาลัย
ให้หาพระราชบุตรทั้ง ๔ แลเสนาบดีพร้อมกันแล้ว จึงมีพระราชโอง
การตรัสว่า อันธรรมเนียมโก่งปากยาวจะรักษาให้ติดปากเสีย เสีย
ยาวจะขาดให้หักเสีย ธรรมเนียมขี้ฉ้อจะละลายก็เพราะน้ำ ให้
รักษาสถาบันให้คงที่ ถึงมาทว่าเอาเพลิงกองเตียมมณเฑียรไม่ละลาย
เท่าเมล็ดงา แลบ้านเมืองทั้งนี้ให้บุตรพระอรรคมเหษณ์ภายหลังรักษา
ทั้งสิ้น ตรัสเท่านั้นแล้ว พระโรคของพระองค์ก็ยิ่งหนักขึ้น ก็ขับ
จิตรเสกข์สวรรคาลัย แล้วพระราชกุมารแลพระอรรคมเหษณ์แลเสนา
บดีพร้อมกัน ทำพระเมรุถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าณรงค์ฤทธิ์
สำเร็จแล้ว แลเสนาบดีทั้งปวงปรึกษากันว่า นิ่งไว้นานเมืองนี้จะ
เปล่าอยู่ จึงกราบทูลพระราชกุมารทั้ง ๔ พร้อมกันว่า จะตั้งโรง
พิธีทำการราชาภิเษก แลพระราชกุมารบุตรพระอรรคมเหษณ์หลัง
กราบทูลพระเชษฐาธิราชผู้ใหญ่ว่า บ้านเมืองทั้งนี้พระราชบิดาพระ
ราชทานให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว (ก็จริง แต่ข้าพเจ้าเป็นผู้น้อย) ไม่ควร

ที่รักษา ข้าพเจ้าขอถวายพระเชษฐาธิราชทั้ง ๓ ให้ช่วยกันรักษา
ตามผู้น้อยผู้ใหญ่ จึงพระราชกุ่มาทั้ง ๓ ตรัสเสมอกันว่า ซึ่งเจ้า
ให้สมบัติแก่พี่ ๆ ไม่เอา จะล่วงข้ามคำพระราชบิดาไม่ได้ อันธรรม
นิยมจะล่วงผู้ใหญ่ได้แต่พระมหากษัตริย์ ซึ่งว่าเจ้าว่าเป็นผู้น้อย
ผู้ใหญ่ยังอยู่จะล่วงผู้ใหญ่มิได้นั่นก็ชอบ แต่ยันทนพระราชบิดาเจ้า
อนุญาตแล้วจึงเจ้ารักษาเมืองไปเถิด พระราชกุ่มาผู้น้อยกราบทูลว่า
พระเชษฐาธิราชไม่รักษาราชสมบัติ ข้าพเจ้าก็มีรับรักษาสืบไป พระ
ราชกุ่มาทั้ง ๔ ถ้อยที่ถ้อยเวนสมบัติแก่กันแก่กันอยู่ แลเสนา
พยุพามาตย์ทั้งปวงจึงปฤกษากันว่า ย่านแห่งใดไม่มีผู้ใหญ่วิชาคัฏฐ
ย่อมเยียดเยียน อุปมาเสมือนแม่น้ำอันใหญ่แห่ง ผู้ไปมาย่อมจะข้าม
ไปได้ (มีคน) ประคองสัตว์ไม่มีตัว แม่น้ำนั้น ๘ คน ๑๐ คน
(คนอื่น) ก็ไม่เกรงเท่าที่มีตัวคนหนึ่ง ซึ่งพระราชกุ่มาทั้ง ๔ ถ้อยที่
ถ้อยเวนสมบัติแก่กันเห็นจะเข้าไป จึงตั้งโรงพิธีให้เชิญเสวตรฉัตรมา
ปักไว้กลาง ขอให้พระราชกุ่มาทั้ง ๔ นั่งพร้อมกันทั้ง ๔ มุม อาราธนา
เทพยดาซึ่งรักษาเสวตรฉัตรพระหลักเมืองทรงเมือง ถ้าเสวตรฉัตร
จะควรแก่พระองค์ใด ให้เสวตรฉัตรเลื่อนไปหาพระองค์นั้น จะได้
ให้ครองราชสมบัติสืบไปตามประเพณีกษัตริย์บรรณาธราช แลเสนา
พยุพามาตย์ปฤกษาร่วมกันตั้งพิธีให้มีบายศรีซ้ายขวาประโคมดริยดนตรี
แล้วอาราธนาเทวดาแลเทพยดาเข้าซึ่งสิ่งสูงในกำฉัตร ๆ ก็เลื่อนเสวตร
ฉัตรไปตรงหน้าพระที่นั่งพระราชกุ่มาผู้น้อย จึงเสนาพยุพามาตย์ทั้ง
ปวงก็ร้องว่า กเรสุ ๆ ว่าพระมหากษัตริย์ตรัสไว้แต่ก่อน เทพ

บุคาเจ้าก็พร้อมภายหลัง   ควรให้พระราชกุมารองค์น้อยครองราช
 สมบัติ ครั้น (พระราชกุมารองค์น้อยได้ราชสมบัติตั้งนั้นแล้ว) รุ่ง
 เช้าขึ้นทรงราชยานกันเสวตรฉัตรไปเฝ้าพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์เป็น
 อันดับกันแล้วเสด็จมาพระราชวัง จึงเสนาบดีมาเฝ้าตามประเพณีสยมา
 มาแต่ก่อน แต่พระองค์ไปเฝ้าพระเชษฐาธิราชทั้ง ๓ พระองค์ประมาณ
 ๗ ชั่วโมง แลพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์จึงปรึกษากันถึงพระอนุชาธิราชกับ
 พระเสวตรฉัตรมาเฝ้าเห็นมิยังควร ชอบเราทั้ง ๓ จะไปเฝ้าจึงจะควร
 แต่ครั้นเราจะไปเฝ้าก็จะเลื่องๆไปทุกประเทศ จำจะให้ทำคานัก
 ทำมกลางเมืองอันหนึ่ง แลเราจะไปนั่งที่นั่น แลจะให้เชิญพระอนุชา
 มานั่งพร้อมกัน ให้เสนาบดีมาเฝ้าว่ากิจราชการเวลาหนึ่ง จึงย้าย
 เมืองอาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข แลพระเชษฐาทั้ง ๓ พระ
 องค์ เห็นพระอนุชาธิราชซึ่งเป็นเจ้าแผ่นดินมาขอมกราบถวายบังคม
 พระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์เป็นคำรบ แลเครื่องบรรณาการซึ่งมีในแผ่นดิน
 ขึ้นเป็น ๔ ภาค ได้แก่พระองค์ภาคหนึ่ง ได้แก่พระเชษฐาทั้ง ๓
 พระองค์องค์ละภาค แลพระองค์ทรงทศพิชราชธรรม อยู่จำเนียรมา
 พระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์ปรึกษากันว่า จะให้เจ้าแผ่นดินกันเสวตรฉัตร
 ออกนอกพระราชวังทุกวันเห็นไม่ยังควร เราจะเข้าไปเฝ้าถึงพระราชวัง
 จึงจะควรแก่บ้านเมือง แต่นั้นไปพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์ก็ไปเฝ้าถึง
 พระราชวังในท้องพระโรงนั่งตามอันดับลุล่วง แลพระเชษฐามีได้
 ถวายบังคม พระองค์รักษาแผ่นดินอยู่รักษาขั้วตามคำพระราชบิดา
 อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุขเพราะพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๑๒

(เรื่องแปลรสผลมะม่วง*)

เหลียม ๑๒ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์
พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามกว่าพระเจ้าวิฑาตะไตเสวยราชเมืองอกลิปะ
มีเมืองชนเป็นอันมาก วันหนึ่งพระมหากษัตริย์เสด็จพร้อมด้วย
พระอรรคมเหษีพระสนมทั้งปวงไปสร่งน้ำแม่น้ำอันหนึ่งชื่อหริญวัก เป็น
ป่าไม้กฤษณาระยะทางประมาณ ๖๐๐ เส้น มีต้นไม้ท่งห้อยย้อยลงมา
เสมือนม่านพระองค์เสด็จพร้อมพลบริวารในร่มไทรนั้น แลมูลไทรนั้น
เป็นโพรง มีสิงฆาโลหมาในสุกรอาศรัยอยู่สองสัตว์ ปลายไทรนั้น
มีวานรกกานาอยู่ สัตว์ทั้ง ๔ เป็นมิตรกัน แลในวันนั้นกานาจึงว่าแก่
สัตว์ทั้ง ๓ ว่า จะลักเอาสิ่งทิบทรงของเขาแล้วจะหนีไป แลสัตว์ทั้ง ๓
คิดกันว่า (เมื่อมิตร) ผู้หนึ่งทำร้ายเช่นนั้นเราจะอยู่ไปก็มิได้ วานรจึง
จับมังกูกรอบหัวลง ฝ่ายสุกรก็เอาหัวสอดครันมาลา สิงฆาโลหมาใน
ก็เอาหัวสอดค้ำสิ่งทิบทรงของพระอรรคมเหษี ทั้ง ๔ สัตว์ก็ออกไป
เที่ยวสยายตามภาษาสัตว์

ครั้งนั้นยังมีลูกมหากษัตริย์องค์ ๑ กับลูกมนตรีคน ๑ เศรษฐี
คน ๑ ลูกเพชฌฆาตคน ๑ ไปเวียนศิลป์ศาสตร์ได้แล้วกลับมา พบสัตว์
ทั้ง ๔ เห็นผิดประหลาด ว่าแต่ก่อนไม่เคยเห็นวานรจะทรงมังกู สุกร
จะทรงครันมาลา กานาแลสิงฆาโลหมาในจะทรงค้ำสิ่งทิบทรง ชรอย
เทพยดาจะลองความรู้ของเรา แลพระกุมารลูกมนตรีเศรษฐีเพชฌฆาต

* นิทานเรื่องนี้ความอย่างเดียวกับเรื่อง ทริทวนชาตถ ในนิบาตชาตถฝ่ายพระ
พุทธศาสนา

จับศรทั้ง ๔ เล่ม พระกุมารบิณฑนร ลูกมณฑิรยัสกร ลูกเศรษฐีบิณฑนร ลูกเพ็ชฌฆาตบิณฑนรโลหมาโน ถูกศรทั้ง ๔ สิ้นชีพพร้อมกัน แลลูกเพ็ชฌฆาตปลุกเอาเครื่องทั้งนั้นห่อผ้าสพายไปถึงต้นพระไทรต้น ๑ ชวนกันนอนหลับอยู่

ฝ่ายพระมหากษัตริย์กับพระอรรคมเหษีตนชนไม่เห็นเครื่องทรงเรียกนางสนมชาววังเข้าเฝ้ามาถามกัน จึงให้ขนิษฐาฝ่ายหน้าฝ่ายในซึ่งล้อมพระองค์ จึงพระมหากษัตริย์ว่าชรอยอ้ายโรยาลอยเข้ามาแล้ว ก็ให้ไปสืบสาวดู แลข้าทวารก็ชวนกันไปเห็นกุมารทั้ง ๔ นั่งอยู่ใต้ต้นพระไทรจึงล้อมจับตัวได้ ๆ เครื่องทรงด้วย เอามาถวายพระมหากษัตริย์ ๆ ให้ขนิษฐาทั้งสองให้ใส่คุกเสีย แลวันหนึ่งพระมหากษัตริย์แลพระอรรคมเหษี พร้อมด้วยนางสนมลงสระน้ำ แลยังมีหมากม่วงใบหนึ่งลอยมาประจายทอง นางสนมคนหนึ่งเอาหมากม่วงมาถวาย ครั้นพระองค์ทรงเสด็จขึ้นจากน้ำก็เอาหมากม่วงมาเสวยโอชารสหนักหนา จึงพระยาสั่งให้นายอุทธานเอาไปปลูกไว้แล้วเสด็จเข้าเมือง อยู่ประมาณ ๗ ปี เจ้าสุทนต์แลบุตรมณฑิรยัสกรเศรษฐีบุตรเพ็ชฌฆาตซึ่งต้องจำไว้นั้น แต่ผมนั้นยาวถึงปฤษฎางค์แล้ว วันหนึ่งเจ้าสุทนต์คิดว่าเราทำผิดด้วยคำอาจารย์สั่งว่า อย่าให้ประมาณในคิล ๕ ประการ คิล ๘ ประการ ประมาณแล้วจึงเขาจึงทำเอาได้ ถ้าเราไม่ประมาณจะสาอันใดแก่บ้านเมืองเพียงนี้ ถึงเรา ๔ คนก็อาจสามารถจะชิงเอาเมืองได้ ว่าเท่านั้นแล้วก็ชปะนระเวศคาถาทั้ง ๔ คน เรียกคิลยศรพระขรรค์ซึ่งเขาเก็บไว้ก็เข้ามาถึงมือ แลจึงเจ้าสุทนต์ว่าแก่ผู้คุมว่า

วานท่านจงไปบอกแก่พระยาเจ้าเมือง ว่าเราจะชิงเอาสมบัติพระยาใน
 ยศนี้ นายผู้คุมแล่นไปทูลแก่พระมหากษัตริย์ตรีศให้ ยศประทุ
 เมือง แลตั้งกลองไชยเกรียวรพลทหารมาดงพระราชวังพร้อมกัน
 แล้ว จึงเอากุมารทั้ง ๔ ออกมาจะฆ่าเสีย กุมารทั้ง ๔ จึงแผลงศรเสียง
 ดังฟ้าแล่น รพลข้างมากล้มตายไป แลกุมารทั้ง ๔ เข้าถึงกำแพง
 พระราชวังคนละคาน แล้วฟันกำแพงทลายลง แล้วร้องทวยเสียงว่า
 สมบัติทั้งนี้เป็นของใคร แลพระเจ้าวิฑาเทก็ตกใจกลัว จึงร้องไป
 ว่าสมบัติเป็นของเจ้าผู้มั่งคั่งคานภาพ ข้าพเจ้าเป็นมันทญญอยู่แล้ว
 เชิญเจ้าผู้เสวยราชสมบัติในเมืองอนันต์เถิด ข้าพเจ้าจะไต่ฟังเจ้าผู้กลับ
 ไป ขอเชิญเจ้ากุมารทั้ง ๔ ขึ้นมาบนท้องพระโรงนี้เถิดจะราชาภิเศก
 ให้ แลพระกุมารทั้ง ๔ มาพร้อมกันหน้าพระลานหลวง แลพระเจ้า
 วิฑาเทเจ้าเมืองออกเถิด เสด็จลงจากพระที่นั่งลงมายืนณอุฒันที่จะ
 รับกุมารทั้ง ๔ แลดูเพื่อชมนานจึงร้องขึ้นว่า พระองค์เจ้าเป็นพระมหา
 กษัตริย์ จะเชิญข้าพเจ้าทั้ง ๓ คนเป็นแต่บุตรมนตร์เศรษฐีเพื่อชมนาน
 ไม่บังควร ขอเชิญแต่เจ้าสุทนต์เจ้าของเราซึ่งเป็นบุตรพระเจ้าเมือง
 มิถิลา แลพระเจ้าวิฑาเทก็รับข้อพระหัตถ์ของขวาเจ้าสุทนต์จึงขึ้น
 ท้องพระโรงนั่งอาสน์เดียวกัน แลกุมารทั้ง ๓ ถิ่นนั่งเป็นอันคั่นกันแล้ว
 พระเจ้าวิฑาเทก็ปราศแก่เจ้าสุทนต์ว่าน่าได้ผดแล้ว มิได้ไถ่ถามตาม
 เรื่องเนื้อความให้แจ้ง เอาเจ้ามาจำไว้ ขอเจ้าจงเล่าเนื้อความมด
 เหตุให้น่าฟัง แลเจ้าสุทนต์เล่าเนื้อความให้พระเจ้าวิฑาเทฟังว่า เดิม
 ข้าพเจ้าเป็นพระราชโอรสแห่งพระเจ้าเมืองมิถิลา แลพระราชบิดาให้

เจ้าสุทนต์บุตรมนตรีเศรษฐีเฟื่องมาฏ ไปเรียนศิลปศาสตร์แก่พระคายน
 ชื่อว่าพระฤทธิไศ เมื่อเจ้าสุทนต์ไปนั้นเพลาเย็นแล้ว พระฤทธิไศ
 จงกรมหลับตาอยู่ แลไต่ ยินเสียงเจ้าสุทนต์แลกรมารทั้ง ๓ พระคายน
 ลมตาขึ้น เจ้าสุทนต์แลกรมารทั้ง ๓ ก็ตายเลื่อยคตายเป็นจุนไป
 แล้วพระคายนชบเจ้าสุทนต์แลกรมารทั้ง ๓ ขึ้น อยู่ในสำนักปรนนิบัติ
 พระคายน ๓ เดือน เรียนศิลปศาสตร์ได้แล้วพระคายนชบศิลป์ศรให้อีก
 แล้วลาพระคายนมาเมืองมิลินา พระคายนจึงสั่งเจ้าสุทนต์ว่า เรา
 อยู่ในฐานทนยากทุกคนจะมาพบ ๆ แล้วเป็นภพเป็นผล เจ้าสุทนต์แล
 ทั้ง ๓ มายากด้วยกัน สืบไปเมื่อนานอย่าถือว่า เป็นนายเป็นไพร่แก่กัน
 แล้วไปตามทางยากอย่าไต่ประมาณลิ้มคน แลเจ้าสุทนต์ก็ลามาค้วย
 กันทั้ง ๔ แลมาถึงทางแห่งหนึ่งเป็นสองแพร่งไม่รู้ที่จะไป จึงมา
 ถามกัน ลูกเฟื่องมาฏนั้นจึงขึ้นบนปลายไม้คู้ แลพยอู้ขึ้นหนึ่งเท่า
 ยืนเป่ยจึงโจทเถียงกันค้วยอู้ว่าอู้อันใด ต่างคนต่างว่าอู้สัตว์ต่าง ๆ
 เจ้าสุทนต์จึงว่าให้เอามากเห็นอู้พิคณ เจ้าสุทนต์ทั้งลงให้ชบเวทค
 ถ้าเป็นอู้สิ่งใดจะเป็นเพอเถทสิ่งนั้น แลบุตรเฟื่องมาฏจึงเข้าชบให้อู้
 ยิตยาวออก ๕ ประการ บุตรเศรษฐีเข้าชบเป็นเอนหุ้มกระดูกเข้า บุตร
 มนตรีเข้าชบเป็นเนอหนึ่งมั่งสาครบ เจ้าสุทนต์จึงชบใจแลจกขุใส่เข้า
 เป็นพิคณพิภกมหิมา แลพิคณก็ลูกชนชบบุตรเฟื่องมาฏแลช่วย
 คลกคลักกัน แลพิคณชบตายทั้ง ๔ คนทักกันอยู่ แลศิลปศาสตร์ซึ่ง
 เรียนกระทำให้เป็นเหตุค้วยล่องคำพระฤทธิไศ พิคณจะได้ กินหามิได้

พยัคฆ์ลงไป แลครานั้นพระยาศกก็เข้ามาช่วยชวยเจ้าสุทนต์แล
ทั้ง ๓ ขึ้น ๆ ก็เล่าให้พระยาศกฟังแต่ต้นจนปลายว่าประมาณเล่นจึงพยัคฆ์
ชยตาย แล้วยพระยาศกจึงสั่งว่าจงถอยความสัไปข้างหน้าอย่าลวงคิล ๕
คิล ๘ แล้วยเจ้าสุทนต์ก็ลาพระอาจารย์มาถึงทางแห่งหนึ่งเป็นสองแพร่ง
ก็หลงมาพวยวามทรงมงกุฏ สุกกรทรวงรัตนมาลา กากนาสิงมาโลหมาใน
ทรงสร้อยสนิมพิมพาภรณ์ จึงเจ้าสุทนต์แลทั้ง ๓ ยิงสัตว์ทั้ง ๔ ตาย
แลเจ้าสุทนต์บอกแก่พระเจ้าวิทาเทแต่ต้นจนปลาย แลพระเจ้าวิทาเทรู้
เหตุแล้วจึงตอบคำเจ้าสุทนต์ว่า น้ำได้ทำโทษแก่เจ้าทั้ง ๔ เหตุกรรมเจ้า
แต่บุรพชาติคิดความจึงทำได้ จำเริญแต่นั้นไปบ้านเมืองทั้งนี้จะแต่งการ
ราชาภิเศกด้วยนางทิพกัลยาอันเป็นยตรีแห่งเรา จะได้เสวยราชสมบัติ
แทนพระเจ้าวิทาเท ๆ ก็สั่งให้แต่งเครื่องราชาภิเศกครบเครื่องกรรมพิธี
แลเจ้าสุทนต์เสวยราชสมบัติในเมืองอุลปิยะ แลเจ้าสุทนต์จึงสั่งให้
จัดหาลูกมณตรีเศรษฐีเพื่อชมนางให้แก่กุมารทั้ง ๓ ตามตระกูลวงศ์ จึง
เจ้าสุทนต์ปลงราชสมบัติให้แก่ฝ่ายผู้เป็นพระบิดา เจ้าสุทนต์ก็เวนสมบัติ
ให้เป็นเจ้าเมืองมิถิลาแทนพระองค์ แลพระเจ้ากรุงมิถิลาก็ตั้งกุมาร
ทั้ง ๓ ตามตระกูลวงศ์รักษาพระองค์สืบไป

แลพระเจ้าวิทาเทเจ้าเมืองอุลปิยะผู้ให้ปลุกหมากม่วง วันหนึ่ง
ก็ตรัสถามนายอุทธานว่า หมากม่วงซึ่งให้ปลุกนั้นเป็นเหตุประการใด
เหมือนตระกูลเป็นผลสุกฤา นายอุทธานจึงกราบทูลว่ามีผลแก่แล้วแต่มี
สุกจิดดีกว่าก่อน อยู่วันหนึ่งหมากม่วงสุกหล่น จึงนายอุทธานเอามา

ถวายแก่พระเจ้าวิฑาตะ ๆ ก็เสวยหมากม่วง โอชารสยิ่งกว่าหมากม่วง
ทั้งปวง แลพระเจ้าวิฑาตะก็ตรึกในพระทัย พระยารัถย์เชื้อซึ่งต่อ
แดนกันไม่มีหมากม่วง โอชารสเสมือนของเรา แลสลับไปข้างนำอาณา
ประชาราษฎร์ไว้รับพระราชทาน จะเอาผลหมากม่วงปลูกเป็นผลสืบต่อไป
จึงสั่งแก่นายอุทยานว่า ถ้าหมากม่วงหล่นให้นายอุทยานเผาเหล็กไซ
หั่วเสียแล้วจึงรับพระราชทาน ถ้าผู้ใดได้หมากม่วงไปปลูกจะได้นาย
อุทยานเป็นโทษจึงสิ้นชีวิต แลพระเจ้าวิฑาตะว่า ครั้นจะนั่งไว้เกลือก
จะไม่รู้ไปต่างประเทศ จึงให้นายอุทยานเก็บหมากม่วงไซหั่วเสีย แล้ว
ให้เอาไปถวายแก่เจ้าเมืองวรรษคัตถ์กัน ๆ ได้เสวยโอชารส จึงสั่งให้
เอาลูกในไปปลูก เมื่อพิจารณาเห็นรอบไซหั่วหาหน่อมิได้ พระเจ้า
วรรษคัตถ์ตรัสแก่เสนาบดีว่าพระเจ้าวิฑาตะองค์นี้มีไค้อยู่ในทิศพิชราช
ธรรม เป็นพระมหากษัตริย์มีจริย แต่ถวายหมากม่วงมาให้ก็
ไซหั่วเสีย คิดว่าเมืองทั้งปวงจะเอาปลูกเป็นผล เพราะเห็นหมากม่วง
โอชารสยิ่งกว่าหมากม่วงทั้งปวง ตรัสว่าเท่านั้นเธอก็ทำทรงพระโกรธ
ว่า ถ้าผู้ใดทำหมากม่วงพระเจ้าวิฑาตะให้ข่มเสียแล้ว ๆ จะแบ่งเมือง
ให้กินกึ่งหนึ่ง แลเสนาบดีสยไต้มานพคนหนึ่งมารายทูลว่าจะขออาสา
ไปทำหมากม่วงพระเจ้าวิฑาตะให้ข่มเสีย พระเจ้าวรรษคัตถ์ถามมานพ
ว่าจะเอาสิ่งใดบ้าง มานพกราบทูลว่าไม่เอาสิ่งใดแล้ว แต่จะขำย
หนึ่งจึงจะไค้หมากม่วงมาถวาย มานพลาพระมหากษัตริย์ทรงมาเมือง
อุบลีปะไปหานายอุทยาน ๆ จึงถามมานพว่ามาแต่เมืองใด มานพบอกว่า
มาแต่เมืองไกล เป็นข้าพระมหากษัตริย์เจ้าเมืองนั้น รักษาอุทยาน

ทำผิดโทษถึงตายหนีพญา มา จะขอฝากตัวแก่ท่านพ่อเลี้ยงปาก
 นายอุทยานก็ใจว่าจะรักษาหมากม่วงแทนตัว จึงว่าแก่มานพนั้นว่าตัว
 เป็นทูกคตะมาเราจะให้กินอยู่สบาย ให้ตักน้ำรดหมากม่วงจงดี มานพ
 อยู่ด้วยนายอุทยานตักน้ำรดวันละสองเวลาถึงระควสันต์หมากม่วงตกคอก
 ออกผล วันหนึ่งพระเจ้าวิทาทะเสด็จไปชมสวน เห็นหมากม่วงเป็นผล
 ถามนายอุทยานว่าแต่ก่อนมาหมากม่วงเป็นระควเหมือนนี้ ย่นมาเป็น
 ระควสันต์เหตุใด นายอุทยานว่าแต่ก่อนรดน้ำวันละหนึ่ง ข้างเจ้า
 วิทาทะคนหนึ่งมารดน้ำวันละสองหน จึงหมากม่วงเป็นผลในสันต์
 พระเจ้าวิทาทะทรงพระโกรธแก่นายอุทยานให้สั่งพระราชอาญาถอดเสีย
 จึ่งตั้งให้มานพเป็นนายอุทยาน พระราชทานเสื้อผ้าแพรพรรณให้รักษา
 สวนสืบไป นายอุทยานคิดว่าครั้นหมากม่วงแก่เข้าถึงจะใส่เครื่องชม
 ก็ไม่ชม จำจะกล่อก่อน จึงนายอุทยานไปหาเครื่องชมทั้งปวงมา
 ปลุกปลั่งที่ต้นหมากม่วง แลเอาของชมเช่นน้ำรดจนหมากม่วงมีผล
 แลหมากม่วงนั้นก็ชมสิ้น นายอุทยานจึงเก็บเอาไปแล้วก็ปลาคั้นไปยัง
 เมืองวรรษัตถ์ท่าน เอาหมากม่วงชมไปถวายแก่เจ้าเมืองของตัว ฝ่าย
 เจ้าเมืองวรรษัตถ์ท่านโดยน้ำพระทัยที่โกรธ ครั้นเห็นหมากม่วงชมแล้ว
 ก็แบ่งเมืองให้แก่มานพนั้นครึ่งหนึ่ง แลมานพรับแต่เครื่องพระราชทาน
 ถวายเมืองคน

แลภรรยานายอุทยานไปทูลแต่พระเจ้าวิทาทะ ว่านายอุทยานสอย
 หมากม่วงไว้แล้วก็ปลาคั้นไป พระเจ้าวิทาทะก็สั่งให้มหาดเล็กไป
 แลสอยหมากม่วงมาถวาย มหาดเล็กก็กฎหมายเครื่องชมมาถวาย

พระเจ้าวิทาพะเห็นหมากม่วงชม จึ่งตรัสแก่เสนาบดีว่าผู้ใดแก้
 หมากม่วงเราให้หวาน เราจะรางวัลให้เต็มใจ แลเสนาบดีผู้
 หนึ่งกราบทูลจะขออาสาไปตัดหมากม่วง ครั้นเสนาบดีเห็นเครื่องชมคือ
 ต้นสเทาแลของชมสิ่งอื่นเป็นอันมาก ปลุกทูลหมากม่วงแลแช่น้ำ
 รกข้าง เสนาบดีก็ให้ชุกเอาชานที่ชมเสีย เอาชานที่อื่นมาใส่ลง
 แล้วให้ลอบหมากม่วงซึ่งชมทั้งนั้นเสียสิ้น ให้เบิกขันทศกร กระทิ
 นมเนย ปนทรายและน้ำรดหมากม่วงแล้ว ให้เอนายอชยานคนเก่า
 เป็นลี้ไป ระบุเหินต์หมากม่วงก็เป็นโอชารสยิ่งกว่าแต่ก่อนแล
 พระเจ้าวิทาพะก็ทรงพระวิตกว่า ไม่ข่มมาปนด้วยไม้หวาน ๆ ก็พลอยชม
 ประทุมานพคนดีไปคยคนชั่วก็พาชั่วไป แต่นั่นก็ละมัจฉริยะที่ยูเสีย
 พระองค์ทรงธรรมบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขเพราะพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

ครั้นพระเจ้าพรมานนครบ ๑๒ เหลี่ยม เขียนเอานิทานมาทก
 เหลี่ยมแล้ว ก็ลาศพระเจ้านาวส่ว่านวาทิน แล้วให้ บิดประตเหล็ก
 จมท้ายทางคทหนึ่งแต่ก่อน แลลงมาจากภูเขายะมายังเมืองมะดาวิน
 แล้วก็มายังเมืองปัตติท พระองค์ถือเอาตามจารัตินิทานพระเจ้านาว
 ส่ว่านทั้งสิ้น บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขเพราะพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

